

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER
UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

28E JAARGANG

27 OCTOBER 1943

No. 1428

COMMISSIE VAN REDACTIE:

J. F. ten Doesschate; P. Lieftinck (tijdel. afwezig);
J. Tinbergen; H. M. H. A. van der Valk; F. de Vries;
M. F. J. Cool (Redacteur-Secretaris).

H. W. Lambers — Adjunct-Secretaris.

Abonnementsprijs van het blad, waarin tijdelijk is opgenomen het Economisch-Statistisch Maandbericht, franco p. p. in Nederland f 20,85* per jaar. Buitenland en koloniën f 23,— per jaar. Abonnementen kunnen met elk nummer ingaan en slechts worden beëindigd per ultimo van elk kalenderjaar. Losse nummers 50 cent. Donateurs en leden van het Nederlandsch Economisch Instituut ontvangen het blad gratis en genieten een reductie op de verdere publicaties. Adreswijzigingen op te geven aan de administratie.

Administratie: Nieuwe Binnenweg 175a, Rotterdam (C.).
Telefoon 38340.

Aangeteekende stukken aan het Bijkantoor Museum-
park, Rotterdam (C.).

Advertenties voorpagina f 0,28 per mm. Andere pagina's
f 0,22 per mm. Plaatsing bij abonnement volgens tarief.

INHOUD:

	Blz.
Nieuw bestek van de gemeentefinanciën door J. Hasper	308
Bindende regelingen van arbeidsvoorwaarden door Mr. Ir. A. W. Quint	311
De ontwikkeling der sociale verzekering in Duitschland sedert 1933 door Dr. Baresel	314
Ingezonden stukken.	
Wettige staking van de reis en schepen door de eigen bemanning tot zinken gebracht door J. M. Caviet Jrzn., met naschrift van R. Sodenkamp Jr.	319
Ontvangen boeken en brochures ..	320
Maandcijfers.	
Gecombineerde maandstaat van de vier Neder- landsche groote banken en van het Nederlandsche bedrijf der Nederlandsche Handel-Maatschappij	320
Statistieken.	
Voornaamste posten in duizenden guldens van den weekstaat van De Nederlandsche Bank	320

GELD- EN KAPITAALMARKT.

Op de geldmarkt zijn de tarieven nog steeds langzaam afbrokkelend: een logisch verschijnsel, dat men op elke oververzadigde markt kan waarnemen, naarmate de overtuiging postvat, dat de bestaande wanverhouding tusschen vraag en aanbod zal standhouden. Aanvankelijk gelooft men nog aan een tijdelijk verschijnsel, vooral, wanneer sinds geruimen tijd een vraagsurplus heeft bestaan en men nog geen juist inzicht heeft verworven in het marktmaximum; waardoor de situatie radicaal omkeert. Maar naarmate men de situatie grondiger analyseert en daardoor de mogelijkheid van blijvend aanbodsruis moet aannemen, zal ook de marktprijsvorming van dat inzicht getuigen. Voor driemaands papier noemt men een prijs van circa $\frac{3}{8}\%$, voor jaarspapier van $1\frac{1}{2}\%$. De omzetten op de discontomarkt zijn voor het overige minimaal en van de meeste markttarieven moet men dan ook zeggen, dat zij zuiver nominaal zijn. De Agent van de Schatkist heeft bijna geen papier af te geven en het zal wel niet voor half November en begin December zijn — dan vervallen tezamen f 75 miljoen losbare $3\frac{1}{2}\%$ obligaties der leeningen 1941 en 1942 —, dat weer eenigszins omvangrijke bedragen worden afgegeven. Zooals bekend, heeft verleden jaar de Agent in de laatste maanden van het jaar bijna geen papier afgegeven i. v. m. de emissie van de leening 1942, zoodat er ook uitermate weinig vervallend papier te vervangen is. Ook op de andere deelmarkten van de geldmarkt doet deze situatie zich natuurlijk gevoelen; kasgeldleeningen aan gemeenten worden op $\frac{7}{8}\%$ à 1% aangeboden. Callgeld is maar tot een fractie van het aanbod te plaatsen. Dat deze situatie ook haar terugslag heeft op de rentepolitiek der banken ten aanzien van de creditgelden is slechts logisch. Verlaging van depositorente en zelfs stopzetting van rentevergoeding bij saldi boven een bepaald niveau zijn maatregelen, die een direct uitvloeiisel van den huidige toestand op de geldmarkt zijn.

De obligatiemarkt vertoonde sinds ons vorig overzicht aanvankelijk weer een vastere tendens. Hierdoor steeg de notering voor de nieuwe leening, die ten tijde van ons vorig overzicht 98% was, een oogenblik tot 99% , waarna echter weer een inzinking volgde tot $97\frac{1}{2}\%$. De omzetten in de nieuwe leening waren vrij omvangrijk; het ruime aanbod werd daarbij tegen oplopende koersen uit de markt genomen. Ook na vorige emissies heeft men telkens het verschijnsel van geleidelijk aantrekken van de markt kunnen waarnemen. Aanvankelijk is het aanbod nog dusdanig, dat een koersdruk het gevolg is, maar naarmate de semi-gedwongen inschrijvers, die tot liquidatie willen overgaan, uitverkocht raken, trekt de koers aan. Er is immers steeds vraag in de markt en zoolang geen nieuwe leening wordt uitgegeven vindt die vraag slechts liquidatie-aanbod tegenover zich. Daalt dit aanbod, dan moet een koersstijging intreden. De vraag komt deels uit nieuwe besparing, deels uit brutobesparing en juist deze factor is thans belangrijk, omdat de oorlogssleeningen een korten looptijd hebben, zoodat elke uitloting een omvangrijk bedrag voor herbelegging vrijmaakt. Waar bovendien de mogelijkheid om gelden op de geldmarkt uit te zetten is ingekrompen, is een vergrootte vraag op de obligatiemarkt alleszins begrijpelijk. Daarom vangt dan ook de markt elke koersinzinking reeds vrij spoedig op en verkeert deze weer in een stijging.

NIEUW BESTEK VAN DE GEMEENTE-FINANCIËN.

Nu in de Staatscourant van 30 Augustus 1943 nieuwe voorschriften verschenen zijn betreffende de financieele verhouding tusschen het Rijk en de gemeenten, is het weer tijd nieuw bestek te maken van de plaats, waar we ons bevinden. Het laatst is hierover geschreven in „Economisch-Statistische Berichten” van 26 Maart 1941 (No. 1314), waarbij dus thans aansluiting wordt gezocht.

Voor degenen, die dat nummer niet dadelijk bij de hand hebben, zij gememoreerd, dat de in 1941 ingevoerde Rijksinkomstenbelasting — met als haar voorheffing de loonbelasting — de mede naar het inkomen geheven belasting ten behoeve van de gemeenten heeft verdrongen, zoodat vervangende middelen moesten worden aangevoerd. Na de noodoplossing, welke voor 1941 werd getroffen, zijn thans nieuwe voorschriften gegeven, waarvan men verwacht, dat zij eenige jaren van kracht zullen kunnen zijn.

Het Gemeentefonds.

Regeling van 1929.

Voor details van de werking van het gemeentefonds zij verwezen naar vorige publicaties¹⁾. Van de thans vervallen regeling zij in het kort vermeld, dat het krachtens de wet van 15 Juli 1929 (S. 388) ingestelde gemeentefonds intermediair verleende tot verdeling van de opbrengst van de naar het inkomen geheven gemeentefondsbelasting en de opbrengst van 50 opcenten op de vermogensbelasting. Deze verdeling had plaats naar verhouding van de gemeentelijke draagkracht (berekend naar het inkomen van de burgerij of naar belastingopbrengsten) en de behoeften, waarbij werd uitgegaan van de uitgaven, welke iedere gemeente voor politie, verplicht lager onderwijs en armenzorg, — tot 1935 — met inbegrip van werkloozenzorg, had te doen. Op de wijzigingen, o.a. bij de Wet van 4 Maart 1935 (S. 74), zal thans niet verder worden ingegaan. Slechts zij hier nog vermeld, dat de gemeenten bij de instelling van het fonds het recht verkregen opcenten op de hoofdsom van de gemeentefondsbelasting te leggen, aanvankelijk tot een maximum van 100, later 75, waardoor zij toch weer een — zij het eenigszins beperkte — mogelijkheid kregen om ter dekking van de uitgaven, die zij noodzakelijk achtten, een eigen belasting naar het inkomen te heffen.

Regeling van 1941.

Doordat nu de nieuwe Rijksinkomstenbelasting — met de loonbelasting — de gemeentefondsbelasting met hare opcenten verdrong, moesten in 1941 schadeloosstellingen worden gegeven, waartoe, als noodoplossing, uit de nieuwe Rijksinkomstenbelasting compenseerende middelen ten behoeve van het gemeentefonds en van de gemeenten individueel werden afgezonderd.

De compensatie ten behoeve van het gemeentefonds wegens het wegvallen van de hoofdsom, werd precies berekend en uitgekeerd, maar die voor de gedeerde opcenten ten behoeve van de gemeenten individueel was aan den ruimen kant. Men nam niet de som van de werkelijk geheven opcenten, maar deed, alsof alle gemeenten werkelijk het hoogste aantal (75) hadden opgelegd. Voor 1941 werd aldus bewust een te hoog bedrag van de opbrengst van de Rijksinkomstenbelasting tot het verlenen van schadeloosstelling aan elke gemeente gereserveerd.

Om nu de beide soorten reserveeringen en uitkeeringen uit elkander te houden, werd het gemeentefonds in 1941 gesplitst in twee afdelingen: afdeling I voor de verdeling van het eigenlijke gemeentefonds; afdeling II voor de toescheiding aan de gemeenten individueel van het equivalent van de gedeerde opcenten. Deze afdeling II

moest een overschot toonen, omdat het Rijk, uitgaande van het hoogste aantal te heffen opcenten, f 7 miljoen teveel had gereserveerd. Dit excedent zou dienen om de armlastige gemeenten tegemoet te komen. En toen dan toch eenmaal afdeling II gedeeltelijk tot een busje voor de armen was gemaakt, werd daar nu ook maar ingebracht het op de Rijksbegroting voor steun aan noodlijdende gemeenten geraamde bedrag. Voor hetzelfde doel beschikte het Rijk bovendien nog over enkele hieronder nog nader aan te duiden sommen, welke van de begroting van het werkloosheidssubsidiefonds waren geschrapd en die geënd hadden om de tekorten op de gemeentebegrotingen, zooover deze in verband met de heerschende werkloosheid waren ontstaan, nog zooveel mogelijk bij te werken.

Regeling van 1942.

De toestand wordt nu zoo:

Afdeling I blijft in stand voor de gewone uitkeering als „verdeelpot”. In plaats van het equivalent van de hoofdsom der gemeentefondsbelasting, ontvangt zij:

- a. de zuivere opbrengst van de hoofdsom der personeele belasting;
- b. idem van de grondbelasting;
- c. idem van de ondernemingsbelasting, geheven met toepassing van het vermenigvuldigingsgetal 1;
- d. de zuivere opbrengst van de vennootschapsbelasting, geheven van verzorgingsbedrijven van de gemeenten.

Betaald worden: a. een tegemoetkoming in de jaarwedden van den Burgemeester en den Secretaris (75% met een maximum van f 3.000.— per gemeente); b. een uitkeering, die vrijwel gelijk is aan de bestaande, d.w.z. dat blijvend rekening wordt gehouden met hetgeen de gemeenten in 1942 krachtens de wet van 4 Maart 1935 (S. 74) meer, resp. minder ontvingen dan krachtens de wet van 15 Juli 1929 (S. 388) — zgn. garantie- en limietbepaling. De nieuwe uitkeering is praktisch gefixeerd en zal slechts wisselen, naarmate het aantal inwoners eener gemeente in verhouding tot het inwonertal van Nederland stijgt of daalt — met een bijzondere regeling voor gemeenten, die onder evacuatie te lijden hebben gehad —; c. een uitkeering per inwoner, voor zoover de middelen van het fonds dat toelaten.

Aan afdeling II wordt onttrokken de toescheiding aan de gemeenten van het equivalent van de opcenten op de gemeentefondsbelasting, waartegenover aan de gemeenten — die ook nog andere belastingen moeten missen — een nieuw belastinggebied wordt toegewezen, zoodat deze afdeling II nu zuiver als busje voor de armen, als „bedeelpot”, een functie zal vervullen.

Nieuw gemeentelijk belastinggebied.

Ingevolge de toewijzing van nieuw belastinggebied, komt de ondernemingsbelasting, voor zoover zij geheven wordt boven het vermenigvuldigingscijfer 1, rechtstreeks aan de gemeenten ten goede, terwijl de gemeenten verder, met ingang van het belastingjaar 1944, de bevoegdheid verkrijgen 190 opcenten op de grondbelasting voor de gebouwde- en 110 opcenten voor de ongebouwde eigendommen te heffen, in plaats van resp. 80 en 20. Aangezien volgens den bestaanden regel de opcenten op de grondbelasting tot het maximum moeten worden opgevoerd, vóórdát meer dan 80 opcenten op de personeele belasting worden gelegd, zullen vrijwel alle gemeenten 110, resp. 90 opcenten meer gaan heffen. Ook de provincies zullen 10 opcenten hooger mogen gaan. Daar het Rijk zijn eigen, krachtens verordening van 28 October 1940, no. 226, geheven 120, resp. 100 opcenten laat vallen, wordt de belastingdruk voor de contribuabelen niet verzwaaard.

Ten aanzien van de ondernemingsbelasting valt op te merken, dat de opbrengst naar den factor 1 ten bate komt van het gemeentefonds en dat het voortaan door de gemeenten individueel voor te stellen vermenigvuldigings-

¹⁾ Vgl. „E.-S. B.” van 13 December 1933, No. 937, en van 4 Januari 1939, no. 1201.

cijfer — door het Rijk bij de invoering gesteld op 2,4 —, voornamelijk wel 2,4 zal blijven, althans, ter vermindering van concurrentie tusschen de gemeenten, niet hooger zal worden gesteld, wat wil zeggen, dat de rechtstreeks ten bate van de gemeenten komende opbrengst alsdan, naar het cijfer 1,4 op de begroting zal worden gebracht.

Beperking van belastinggebied.

Tegenover deze uitbreiding staat een inkrimping, zooals in de hieronder opgenomen staatjes is aangegeven. In het bijzonder zij er op gewezen, dat de gemeenten, gerekend van 1 Januari 1942 af, niet meer bevoegd zijn een zakelijke belasting op het bedrijf te leggen en dat zij, behalve een deel van de hoofdsom, ook een aantal opcenten op de personeele belasting moeten derven. De zaak is n.l. deze, dat de provinciën de bevoegdheid krijgen op deze belasting, tot een maximum van 50, gelijke, dus geen progressieve, opcenten te leggen, waarbij als bedoeling is uitgesproken, dat de druk van deze belasting in totaal niet zal worden verhoogd. In de praktijk komt dat dus hierop neer, dat de gemeenten een zelfde aantal opcenten zullen missen. Van de gemeenten, die op steun van het Rijk zijn aangewezen, zal worden verlangd, dat zij de opcenten op de personeele belasting zoo hoog opvoeren, dat deze, tezamen met de provinciale opcenten, tenminste een opbrengst geven, welke gelijk is aan tweemaal de opbrengst van de hoofdsom. Dat wil zeggen, dat, wanneer Zuid-Holland 41 opcenten heft, de in deze provincie gelegen gemeenten geen hooger aantal zullen vaststellen dan 159, maar ook dat gemeenten, die met tekorten te kampen hebben, niet met een lager aantal kunnen volstaan.

Hierbij vallen volledigheidshalve nog twee opmerkingen te maken. In de eerste plaats, dat, nu ook de provinciën opcenten kunnen heffen, de gemeenten geen bevoegdheid meer hebben de wettelijke grondslagen huurwaarde en mobilair te wijzigen. In de tweede plaats, dat het getal van de gemeentelijke opcenten afhankelijk wordt van de provinciale, waardoor een onzeker element in de gemeentelijke belastingheffing wordt gebracht.

Financieele gevolgen voor het gemeentefonds.

Al bij meer dan één gelegenheid is de klacht vernomen, dat nieuwe voorschriften niet van toelichtingen zijn voorzien. Ook ontbreken onder de tegenwoordige omstandigheden schriftelijke en mondelinge behandelingen. Intusschen heeft de heer P. Zegwaard, ambtenaar aan het Departement van Binnenlandsche Zaken, in „Financieel Overheidsbeheer” van 15 Augustus 1943 eenige cijfers medegedeeld, waaruit het volgende staatje kan worden gedistilleerd:

Inkomsten van het gemeentefonds (afdeeling I):

a. hoofdsom personeele belasting	f 21.000.000,—
b. idem grondbelasting	„ 26.000.000,—
c. idem ondernemingsbelasting (factor 1) ..	„ 35.000.000,—
d. vennootschapsbelasting	„ 25.000.000,—

Totaal inkomsten .....

f 107.000.000,—

Uitgaven van het gemeentefonds (afdeeling I):

e. jaarweden burgemeester en secretaris	f 3.000.000,—
f. uitkeering naar de vroeger genoten bedragen	„ 75.000.000,—
g. uitkeering per inwoner (restant)	„ 29.000.000,—

Totaal uitgaven .....

f 107.000.000,—

Met betrekking tot letter c moet worden opgemerkt, dat het bedrag steunt op een raming van onbekende grootheden; een betrouwbare raming van letter d is nog minder mogelijk gebleken. De letters e en f zijn bekende, vrijwel onveranderlijke grootheden. Het gevolg is, dat

de uitkeering per inwoner (letter g) verre van zeker op het gemelde bedrag kan worden gesteld. Zouden de cijfers juist zijn, dan zou iedere gemeente per inwoner p.l.m. f 3,22 ontvangen, indien wordt uitgegaan van een bevolking in Nederland van 9.000.000. Een gemeente van 600.000 inwoners zou dan f 1.932.000,— ontvangen, maar het kan even goed f 600.000,— minder zijn of meer. Volgens het Departement zullen de gemeenten een lagere opbrengst moeten verwachten, omdat de bedrijfsuitkomsten minder gunstig zijn dan toen de ramingen werden opgesteld. Dit wijst wel op een zwakke stee in den opzet, want meer dan de helft van de belastingontvangsten is conjunctuur-gevoelig. Alle uit dien hoofde te verwachten voor- en nadeelen zullen speciaal de uitkeering per inwoner beïnvloeden. Voor het opvangen van een nadeel van f 600.000.— zou men het eerst naar den factor van de ondernemingsbelasting kunnen grijpen, maar dat komt neer op een benadeeling van het bedrijfsleven in de eigen gemeente vergeleken bij dat in naburige, soms concurrerende gemeenten. Men zal dus om een budget sluitend te krijgen, eventueel gebruik moeten maken van den in de departementale circulaire genoemd sluitpost, n.l. de opbrengst van de opcenten op de personeele belasting, indien deze althans in verband met de provinciale regeling nog kunnen worden verhoogd. Maar ook dan zullen in een gemeente van 600.000 inwoners tegenvallers van tonnen moeilijk zijn weg te werken, want de opbrengst per opcent is, gelet op de andere bedragen, niet hoog, te Rotterdam bijv. slechts f 10.000,—.

Financieele gevolgen voor de gemeenten.

Uit de andere in voormeld artikel genoemde cijfers kan een beeld worden gevormd van de baten en lasten, die de gemeentelijke financiën rechtstreeks zullen beïnvloeden.

Als verliezen, resp. hogere uitgaven voor alle gemeenten tezamen, kunnen worden vermeld (uitgaande van 1941, vergeleken met 1944):

75 opcenten gemeentefondsbelasting ..	f 55.600.000,—
38 opcenten vermogensbelasting	„ 4.530.000,—
uitkeering per aangeslagene uit gemeentefonds	„ 9.235.000,—
idem uit werkloosheids subsidiefonds	„ 1.500.000,—
personeele belasting in hoofdsom, i.v.m. wetswijzigingen v.z.v. rechtstreeks ten bate der gemeenten	„ 1.630.000,—
opcenten personeele belasting (potentieel 50 minder)	„ 12.785.000,—
idem i.v.m. wetswijziging	„ 8.000.000,—
aandeel hoofdsom grondbel. gebouwd ..	„ 7.000.000,—
idem ongebouwd	„ 2.925.000,—
15 opcenten winstbelasting	„ 7.500.000,—
zakelijke bedrijfsbelasting	„ 2.200.000,—
betaling briefporti	„ 1.800.000,—

Totaal .....

f 114.705.000,—

Als nieuwe inkomsten, resp. mindere uitgaven, kunnen worden genoemd:

110 opcenten grondbelasting gebouwd	f 22.440.000,—
90 opcenten grondbelasting ongebouwd ..	„ 5.265.000,—
ondernemingsbelasting (factor 1,4)	„ 49.000.000,—
vergoeding werkloosheidsuitgaven	„ 25.000.000,—
uitkeering uit het gemeentefonds (per inwoner)	„ 29.000.000,—

Totaal .....

f 130.705.000,—

Uit deze cijfers zou men geneigd zijn af te lezen, dat de gemeenten er f 16.000.000,— op vooruit zullen gaan. Echter moet het grootst mogelijke voorbehoud worden gemaakt. Het verlies van de hoofdsom van de personeele

belasting zal m.i. zeker f 5.000.000,— hooger moeten worden gesteld, terwijl ten aanzien van de opbrengst van de vennootschapsbelasting en de ondernemingsbelasting nog niets te zeggen valt. Aangezien de vergoeding voor de werkloosheidsuitgaven te gunstig is geraamd, moet voorshands worden aangenomen, dat de gemeenten als geheel en dooreen genomen, en voor zoover de stof thans werd behandeld, op het peil van vroeger zullen blijven staan.

Het werkloosheidssubsidiefonds.

Na een tijdperk van uitkeeringen van Rijksbijdragen in de werkloosheidslasten, die de gemeenten moesten dragen, is in 1935 het werkloosheidssubsidiefonds ingesteld. Daarin werd, naast eenige andere middelen, jaarlijks gestort een som, gelijk aan het totaal van de, in 1934 juist verlaagde, Rijksbijdragen aan de gemeenten, zoodat de opbrengst van een aantal aan haar onttrokken middelen ten bedrage van in totaal 25% van haar belastingcapaciteit¹⁾. Dit fonds verdeelde in totaal f 100 miljoen in vier voegen, dat de gemeenten tusschen de 15 en 85% van haar werkloosheidsuitgaven vergoed kregen. Eventueel werd nog een extra-bijdrage van 14% toegekend en, was dat nog niet toereikend om de begroting sluitend te maken, dan konden de gemeenten alsnog een compensatie ontvangen voor, haar alsdan kennelijk ten onrechte, onttrokken belastingen.

In 1940 zijn deze extra-bijdragen (dus de 14% en de deeltelijke teruggaaf van belastingcapaciteit) ingetrokken, met het voornemen deze sommen op andere wijze aan noodlijdende gemeenten uit te keeren. Thans wordt daarover niet meer gesproken. Men mag hopen, dat de middelen, die voor deze uitgaven waren aangewezen, in den „bedeelpot” van afdeling-II van het gemeentefonds zullen worden gestort.

Dit werkloosheidssubsidiefonds is bij een op 30 Augustus 1943 in werking getreden besluit van 15 Juli t.v. gerekend met ingang van 1 Januari 1942 opgeheven. De werkloosheidszorg is met terugwerkende kracht Rijksstaak geworden, d.w.z. de gemeenten blijven met de werkzaamheden belast en financieren de uitgaven, doch ontvangen de kosten van steunverleening, van wachtgeldregelingen, verstrekking van kleeding, dekking en schoesels en van de spaarregeling terug, voorzover zij de aanwijzingen van het Rijk hebben gevolgd. Blijkens een circulaire van het Departement van Binnenlandsche Zaken van 4 September 1943 wordt nog overwogen bepaalde uitgaven voor vakontwikkeling, herscholing en jeugdzorg, met betrekking tot bij het Rijksarbeidsbureau ingeschreven werkloze arbeiders, eveneens voor 100% Rijkssubsidie in aanmerking te brengen. Men moet hierbij in aanmerking nemen, dat de uitgaven den laatsten tijd van f 140 miljoen op f 20 à f 30 miljoen zijn teruggelopen, terwijl het Rijk de van de gemeenten afgenomen belastingcapaciteit van ongeveer f 45 miljoen behoudt. Hoewel het schijnt, dat het Rijk den gemeenten een schenking doet, zouden de gemeenten er meer bij gebaat zijn geweest, wanneer haar de belastingcapaciteit was teruggegeven.

De zorg — ook eventueel in den vorm van werkverschaffing — voor armlastigen, waaronder mede kunnen zijn begrepen zij, wier validiteit niet of niet meer normaal is, blijft bovendien nog ten laste van de gemeenten. Zoo ook de helft van de uitgaven voor controle. Aangezien van 1 Januari 1942 tot heden gehandeld is alsof het werkloosheidssubsidiefonds nog bestond, zullen alle gemeentebegrotingen en derhalve ook de vrijwel gereed zijnde rekeningen

¹⁾ Onder dit begrip wordt verstaan de berekende opbrengst over 1938/1939 van:

- 100 procent op de hoofdsom der gemeentefondsbelasting 1e klasse;
- 50 procent op de hoofdsom der vermogensbelasting;
- 80 „ „ „ „ „ „ „ „ grondbelasting-gebouwd;
- 25 „ „ „ „ „ „ „ „ grondbelasting-ongebouwd;
- de hoofdsom der personeele belasting, vermeerderd met 150 procent;
- 75 % van de hoofdsom der grondbelasting.

over 1942 moeten worden herzien. Onder de overgangsmaatregelen, waarop hier nu niet dieper zal worden ingegaan, bevindt zich een regeling om de in 1934 buiten de begroting gestelde werkloosheidsuitgaven — het zgn. uitgestooten bedrag 1934 — naar de oorspronkelijke bedoeling te beëindigen.

Diverse veranderingen.

Hierboven is als nadeel voor de gemeenten een bedrag genoemd voor betaling van briefporti ad f 1.800.000,—. In 1940 betaalde het Rijk hiervoor aan den P.T.T. een som van f 800.000,—. Waarom dit bedrag nu plotseling met 1 miljoen gulden moet worden verhoogd en ten laste van de gemeenten moet worden gebracht, is niet toegelicht. Eischt de P.T.T., die meer zelfstandigheid heeft verkregen, hogere bedragen tengevolge van een toename in het briefverkeer? Maar is dan onderzocht, of de gemeentelijke correspondentie wel zoo sterk is toegenomen, of dat hier eigenlijk arbeid voor het Rijk wordt verricht? Hoe dit zij, de wijziging is geen logisch uitvloeisel van den financieelen gang van zaken, want, terwijl de tekorten van de gemeenten met miljoenen stijgen, nemen de opbrengsten van den P.T.T. gestadig toe; in de eerste negen maanden van 1943 ontving deze Rijksdienst f 9.286.401 meer dan in dezelfde maanden van 1942²⁾.

Een verschuiving van grooter beteekenis betreft den overgang van de politie (met brandweer en luchtbescherming) naar het Rijk, met bepaling, dat de gemeenten in deze nieuwe Rijksuitgaven zullen moeten bijdragen. Hier doet zich de merkwaardige omstandigheid voor, dat niemand weet, hoe het hier feitelijk mee staat, en dat men met evenveel klem een beroep op de nieuwe bepalingen kan doen om te beweren, dat de brandweer reeds door het Rijk werd overgenomen als dat zij nog gemeentelijk is. Het bedrag, dat de gemeenten aan het Rijk zullen moeten betalen, noch de normen, waarnaar dat bedrag zal worden berekend, staan vast. Toch gaat het voor groote gemeenten om sommen van f 10 à f 15 miljoen. Daar echter over een bijdrage van de gemeenten aan het Rijk wordt gesproken, mag worden verwacht, dat per saldo een verlichting van lasten zal ontstaan. Intusschen zijn de uitgaven, sedert het beheer aan de gemeenten is ontnomen, zoodanig gestegen, dat het nog de vraag is, of de bijdrage niet even hoog zal zijn als de vroegere last, zoodat financieel nog niets zal zijn bereikt.

Voordeel zullen de gemeenten hebben van een vermindering van de werkloosheidslasten, maar niet van de overnemering van deze uitgaven door het Rijk. Hierboven is reeds gelegenheid er op te wijzen, dat de uitgaven tot f 20 à f 30 miljoen geslonken zijn, maar dat het Rijk circa f 45.000.000,—, nl. het vierde deel van de gemeentelijke belastingcapaciteit, zelf heeft behouden, naar we hopen ten bate van de gemeenten, die dan iets meer uit den „bedeelpot” kunnen krijgen. Zoolang dit vierde deel door het Rijk wordt behouden, kan niet worden gezegd, dat het Rijk aan de gemeenten 100% van de werkloosheidsuitgaven vergoedt.

Bovendien zitten tal van gemeenten nog met hoge schulden tengevolge van de eertijds ontoereikende uitkeeringen en zelfs met den plicht tot terugbetaling aan het Rijk van voorschotten, die aan de gemeenten, ter overbrugging van begrotingstekorten, werden gegeven, toen de Rijksmiddelen niet voldoende waren om de toezeggingen tot het verstrekken van rijksuitkeeringen gestand te doen. Over de toekenning van een Rijksbijdrage in een gemeentelijk tekort van 1941 handelen de departementale circulaire van 24/25 Juli 1941 en 2 Februari 1943, volgens welke van het geraamde tekort 10% van de belastingcapaciteit over het tijdvak 1938/1939 werd afgetrokken, waarna van het restant 50% als gewone Rijksbijdrage werd uitgekeerd. Bleek na het sluiten van den dienst

²⁾ „Econ. Voorlichting” van 8 October 1943, no. 28.

een tekort te bestaan, dan werd bij dat nadeelige saldo eerst weer de gewone Rijksbijdrage opgeteld; deze som werd weer verminderd met een bedrag, gelijk aan 40% van de belastingcapaciteit 1938/1939, waarna van het verschil 50% werd vergoed als *extra-bijdrage*, tenzij dit verschil kleiner was dan het werkelijke tekort, in welk geval 50% hiervan werd uitgekeerd. De tekorten werden dus nimmer geheel overbrugd. Overigens blijkt uit deze regeling wel, hoe ingewikkeld de „openbare” financiën langzamerhand zijn geworden. Gemeenten met een extra-bijdrage worden als noodlijdend beschouwd.

Bestek.

Bij het voorgaande is in groote trekken aangegeven van welke streek het gemeenteschip is komen varen en in welke richting zal worden gekoerst. Kan men nu ook bestek opmaken en, precies bepalen waar het zich bevindt? Dit is niet het geval wegens tal van onzekerheden, die zich voordoen. Om maar enkele voorbeelden te noemen: de gemeenten weten niet, welk bedrag zij uit het gemeentefonds per inwoner zullen ontvangen; ten aanzien van de opcenten op de personeele belasting zijn zij ieder jaar afhankelijk van de provinciale heffing; het subsidie, dat de gemeenten aan het Rijk moeten geven voor den overgang van de politie, de brandweer en eventueel de luchtbescherming, staat niet vast; de gemeenten zullen worden onderworpen aan de ondernemingsbelasting en de vennootschapsbelasting. Omtrent de wijze, waarop deze belastingen van de gemeenten zullen worden geheven, moeten nog nadere voorschriften volgen. En tenslotte kunnen de gemeenten den sluitpost op haar begrotingen, d.i. tegenwoordig in de meeste gevallen de steun van het Rijk, niet ramen, omdat de Departementen eerst moeten nagaan tot welke som alle gemeentelijke tekorten van één bepaald jaar oploopen, om vervolgens uit den „be-deelpot” (afdeeling II van het gemeentefonds) nader vast te stellen giften toe te wijzen.

Uit de hierboven verstrekte cijfers van winst en verlies, scheen te mogen worden afgeleid, dat de gemeenten, dooreen genomen, noch voor- noch nadeel zullen hebben. Er is echter een tendens, dat de groote gemeenten — de grootste zijn in evenbedoelden zin reeds noodlijdend — het meest de nadeelen zullen ondervinden en de kleine de voordeelen. Immers zullen het vooral de eerste zijn, die van haar verzorgingsbedrijven f 25 miljoen aan vennootschapsbelasting aan het gemeentefonds moeten afstaan en in wier gebied het grootste deel van de ondernemingsbelasting (f 35.000.000,—) zal worden opgebracht, waarvan bij de fondsuitkeeringen klein en groot gelijklijk profiteren. Ook zullen groote gemeenten de hoogste sommen aan personeele belasting derven en ook het meest de 15 opcenten winstbelasting missen; wegens het vervallen van de zakelijke bedrijfsbelasting mist Rotterdam bijna 1/3 van het totaal hierboven genoemde verlies van f 2.2 miljoen. Toch hebben de feiten het meest om maatregelen gevraagd, die den financiëleen toestand van de groote gemeenten zouden kunnen verbeteren.

Vanwege het Departement wordt erkend, dat van een wezenlijke verbetering van den financiëleen toestand in het algemeen geen sprake zal zijn. Men heeft wegens de groote verschuivingen op belastinggebied van den laatsten tijd iets moeten maken en men wil thans afwachten, welke uitwerking de nieuwe voorschriften op de gemeentelijke budgetten zullen hebben. Voor de gemeenten valt het te betreuren, dat, terwijl het Rijk zelf belangrijk hogere sommen aan belasting int en zelfs nieuwe van de gemeenten vraagt, aan haar nog maar een paar brokken worden toegeschoven, die niet anders zijn dan rantsoenen om te kunnen nagaan, hoeveel zij nog tekort komen. Men stelt het voor als een boedelscheiding, maar dan is het er toch een, waarbij het euvel van overbesteding van één partij de aandacht trekt. De moeilijkheden van de gemeenten zijn nog niet opgelost.

J. HASPER.

BINDENDE REGELINGEN VAN ARBEIDS-VOORWAARDEN.

Het vervallen der C.A.O.

Het Centraal Bureau voor de Statistiek heeft onlangs haar jaarlijksche overzicht van loonregelingen gepubliceerd. Ditmaal kon het niet langer den titel voeren van „Collectieve Arbeidsovereenkomsten in Nederland”, zooals tot nu toe gebruikelijk was, doch moest de publicatie worden omgedoopt in „Bindende regelingen van arbeidsvoorwaarden”.

Terwijl voorheen als datum van telling 1 Juni gekozen was, is deze thans verschoven naar 1 November. Met dezen datum is de gewijzigde titel voldoende verklaard. Op 1 November 1942 toch traden onder andere buiten werking de wet op de C.A.O. 1927 en de wet op het algemeen verbindend en het onverbindend verklaren van bepalingen van C.A.O.en 1937, een en ander krachtens Verordening 114/1942 inzake de ordening van den arbeid.

Dit beteekent, dat van dit tijdstip af de wettelijke basis aan de collectieve arbeidsovereenkomst was ontvallen.

Terwijl immers van 1907—1927 deze rechtsfiguur nog in het Burgerlijk Wetboek haar neerslag vond (art. 1637 n), is deze wetsbepaling bij het in werking treden der wet op de C.A.O.en komen te vervallen.

Aldus leven wij thans, wat de C.A.O. betreft, juridisch weer in de situatie van vóór 1907.

Over de rechtsgeldigheid van deze figuur zijn in die dagen herhaaldelijk de degens gekruist en men mag wel zeggen, dat in de literatuur de opvatting domineerde, dat de C.A.O. niet slechts als maatschappelijk begrip kon worden verstaan. De rechtsgevolgen der C.A.O.en werden echter bepaald door het algemeene contractenrecht; zoo diende een afwijkend beding in de individueele arbeidsovereenkomst als toelaatbaar te worden beschouwd, zoodat van „Unabdingbaarheid”, één der grondpeilers van het instituut, nog geen sprake was.

Men kan zich afvragen, wat rechtens is ten aanzien van C.A.O.en, die op 31 October 1942 nog bestonden. Dat de rechter bereid zou zijn hier na 1 November 1942 meer rechtsgevolgen aan te verbinden dan vóór 1907, zich daarbij onder ander baseerende, op art. 1383 B.W. (bestendig gebruikelijke bedingen), is zeer wel mogelijk. De C.A.O. in de traditioneele beteekenis is echter van het tooneel verdwenen.

In dit verband zij erop gewezen, dat reeds vóór 1 Nov. 1942 de meeste C.A.O.en vervallen waren, doordat werkgeversorganisaties en/of werknemersorganisaties hadden opgehouden te bestaan. In die gevallen toch werden zij verder, krachtens besluit 54/1942, aangemerkt als regelingen van het College van Rijksbemiddelaars ex verordening 217/1940.

Deze als regeling aangemerkte C.A.O.en gingen op haar beurt op 1 November 1942, krachtens het eerste uitvoeringsbesluit ex verordening 114/1942, over in regelingen van den Gemachtigde voor den Arbeid.

Een dergelijk voorschrift is ten aanzien van C.A.O.en, die op 31 October 1942 nog bestonden, niet getroffen.

Gegevens betreffende het aantal bindende regelingen.

In bovengenoemde statistiek is dus de balans opge maakt van bindende regelingen van arbeidsvoorwaarden op 1 Nov. 1942¹⁾.

Beziez men den verzamelstaat, dan blijkt reeds dadelijk een zeer krachtige stijging van het aantal werknemers, die vallen onder een dergelijke regeling.

Het totaalcijfer bedraagt per 1 Nov. 1942 1.032.000 werknemers, zijnde een stijging van pl.m. 130%, vergeleken

¹⁾ Naar mijn meening ten onrechte werden hieronder blijkens blz. 3 ook begrepen regelingen, eenzijdig vastgesteld door één of meer ondernemingen en goedgekeurd door het College van Rijksbemiddelaars. Deze overigens weinig talrijke categorie omvat uiteraard geen bindende regelingen.

met den toestand op 1 Januari 1941 (451.150 werknemers), terwijl de stijging tegenover het voordien hoogste cijfer, nl. per 1 Juni 1930 (385.900), zelfs 168 % bedraagt.

Hierbij zij nog aangeteekend, dat het cijfer, bereikt in Juni 1941, reeds een stijging van pl.m. 28% beteekende, vergeleken bij dat van 1 Juni 1940 (351.800).

Wij zien duidelijk gedemonstreerd de sterk stimuleerende werking, welke is uitgegaan van de Loonverordening 217/1940, welke op 1 Nov. 1940 in werking trad en de daarop gebaseerde Uitvoeringsbesluiten.

Hierin toch werd aan het toenmalige College van Rijksbemiddelaars de taak opgedragen bindende loonregelingen tot stand te brengen in die bedrijfstakken, waar dit in het belang van de werknemers noodzakelijk was en waar geen C.A.O. tot stand kwam.

In het 1ste Uitvoeringsbesluit bepaalde de Secretaris-Generaal uitdrukkelijk, dat het College, alvorens een bindende regeling op te leggen, allereerst moest bevorderen, dat binnen een redelijken termijn een C.A.O. werd aangegaan.

De contractuele regeling werd dus primair beschouwd, terwijl de overheidsregeling slechts als subsidiaire oplossing was gedacht. Elders wezen wij er reeds op, dat, tengevolge van verschillende factoren, het accent geleidelijk meer op de bindende regeling is komen te liggen²⁾.

Het kan dan ook wel als zeker worden beschouwd, dat de stijging van 1941 op 1942 vrijwel geheel voortvloeide uit de totstandkoming van een reeks bindende regelingen voor bedrijfstakken.

Het aantal gebonden werknemers, het uiteraard beslissende cijfer voor de beteekenis eener bindende regeling, is in alle sectoren van het bedrijfsleven aanzienlijk gestegen, zij het niet overal in even sterke mate.

Zoo bedraagt de stijging in de nijverheid 72 % (van 321.300 op 550.000), in den landbouw 220 % (van 114.250 op 375.000) en in de overige bedrijfstakken, d.w.z. handel en verkeer, bank- en verzekeringswezen, zelfs 570 % (van 15.600 op 107.000).

In de toelichting der statistiek wordt er op gewezen, dat deze cijfers op vrij globale schattingen berusten, aangezien „ter zake kundige berichtgevers in een groot aantal gevallen niet voorhanden waren”.

Voor het aantal gebonden ondernemingen zijn zelfs, zulks in afwijking van de vroegeren statistieken, in het geheel geen cijfers vermeld. Het cijfer voor de aantallen werknemers houdt uiteraard verband met den bezettingsgraad; een vergelijking met voorgaande jaren is daarom nooit geheel zuiver. Aangezien mag worden aangenomen, dat het totaal aantal werknemers in het Nederlandsche bedrijfsleven sedert 1940 een constante daling vertoont, zijn de boven aangegeven cijfers nog frappanter. Gaan we de verschillende industriële bedrijfstakken afzonderlijk na, dan blijkt van zeer aanmerkelijke stijgingen in de chemische nijverheid, de houtindustrie, het kleeding- en reinigingsbedrijf, metaal- en textielnijverheid, alsmede voedings- en genotmiddelenindustrie. In deze verschillende bedrijfstakken zijn tal van bindende regelingen tot stand gekomen³⁾.

Opvallend groot is de stijging van het aantal onder een regeling vallende werknemers in de groep kleeding en reiniging (van 6.400 op 52.000), metaalnijverheid (van 77.900 op 150.000), textielindustrie (van 4.930 op 65.000) en voedings- en genotmiddelen (van 33.650 op 90.000).

Men heeft hier kennelijk te maken met die onderdelen der industrie, waar het instituut der C.A.O. nog slechts in beperkte mate was doorgevoerd. Het is hier niet de plaats om op de oorzaken daarvan nader in te gaan. Bekend genoeg is, dat, noch in de confectie-industrie, noch in de textielindustrie, de C.A.O. tot ontwikkeling is gekomen (met uitzondering van de Tilburgsche wollenstoffennijverheid).

²⁾ Zie „Loonsverhooging” in „De Naamlooze Vennootschap”, Mei 1942, blz. 32.

De daling van het cijfer van het bouwbedrijf (van 86.430 op 55.000) is uiteraard terug te voeren op de sterke daling der bezetting in dit bedrijf.

De sterke stijging voor den landbouw is toe te schrijven aan de totstandkoming van een loonregeling voor het geheele land- en tuinbouwbedrijf. In de afgelopen jaren was trouwens, mede in verband met de voormalige verplichte loonarbeid, in dezen sector het aantal regelingen reeds belangrijk toegenomen.

Wat „verkeer” betreft kunnen worden vermeld: regelingen voor het beroepsgoederenvervoer langs den weg, binnenbeurtvaartbedrijf, kustvaart en hotel- en restaurantbedrijf; wat „handel” betreft, regelingen voor: brandstoffenhandel en graanhandel in Groningen en Drenthe.

Tenslotte zij nog gewezen op de salarisregelingen voor bank- en effectenbedrijf, levensverzekeringbedrijf en notariaat.

Algemeene regelen bij de totstandkoming.

De vraag rijst: zijn er in dezen springvloed van loonregelingen enkele algemeene lijnen te ontdekken, zoowel wat betreft de wijze van totstandkoming als naar den inhoud?

Wat het eerste punt betreft, kan wel worden geconstateerd, dat het voor een overheidsorgaan welhaast onmogelijk is, zonder intensieve medewerking van belanghebbenden (werkgevers en werknemers), tot opstelling van doeltreffende loonregelingen te geraken. Raadplegen van deskundigen uit den betreffenden bedrijfstak zien we dan ook algemeen geschieden. De fraaiste figuur doet zich voor, indien werkgevers en werknemers een eenstemmig advies uitbrengen. In dit geval heeft het overheidsorgaan weinig anders te doen dan, na toetsing aan enkele algemeene normen, de aldus ontworpen regeling in groote trekken in haar beschikking eenvoudig over te nemen. Deze toetsing zal dan met name betreffen de hoogte der loonen of salarissen, waarbij eenzijdigs rekening moet worden gehouden met zekere minima, welke in de verschillende gemeenteklassen dienen te worden in acht genomen, terwijl aan den anderen kant de algemeene loonpolitiek de vast te stellen normen noodzakelijkerwijs dient te begrenzen.

Voorzover zich deze figuur der eenstemmigheid van werkgevers en werknemers voordeed, had men uiteraard te maken met gevallen, waarin onder andere omstandigheden een C.A.O. zou zijn tot stand gekomen. Doch ook, indien tusschen werkgevers en werknemers geen overeenstemming is te bereiken, zullen toch de van die zijde ingediende ontwerpen als regel de basis voor de regeling moeten vormen. Met name geldt dit voor bedrijfstakken met zeer speciaal karakter, waarbij uiteraard, wat de techniek der regeling betreft, de opvatting van belanghebbenden veelszins den doorslag moet geven. In dit verband kunnen als voorbeeld worden genoemd de regelingen voor het hotel- en restaurantbedrijf, die

³⁾ In de navolgende bedrijfstakken kwamen voor het eerst landelijke bindende regelingen tot stand:

In de chemische nijverheid voor: verfindustrie, drukinktindustrie, zeepindustrie, destructiebedrijven.

In de houtindustrie voor: meubeleeringsindustrie, knoopenindustrie, mandenindustrie, klompenindustrie.

In de groep kleeding en reiniging voor: confectie-industrie, heerenkleedingbedrijf, witwasscherij-industrie.

In de metaalnijverheid voor: automobiel- en garagebedrijf, carrosserie- en wagenbouwbedrijf, administratief, technisch en toezichthoudend personeel.

In de textielindustrie: geheele bedrijfstak (volwassen mannen). Speciale regeling voor: brei- en tricootindustrie.

In voedings- en genotmiddelenbedrijf: aardappelmeelindustrie, bakersbedrijf, groenten- en fruitverwerkende industrie, zoetwarenindustrie, vleeschwarenindustrie, banketbakersbedrijf, suikerindustrie, mosterd- en azijnindustrie, zuivelindustrie, melkinrichtingbedrijf, handelsmouterijen.

Verder zijn nog te noemen: baksteenindustrie, betonindustrie, papierenzakkenindustrie.

In verschillende andere bedrijfstakken bestond een C.A.O., die, krachtens besluit 54/1942, als regeling van het College van Rijksbemiddelaars werd aangemerkt. Ook zijn er gevallen, waarin een landelijke bindende regeling tot stand kwam, welke in de plaats trad van vroeger bestaan hebbende landelijke C.A.O.en.

voor het bankbedrijf en het levensverzekeringbedrijf en voor de zuivelindustrie.

De hoogte der loon- of salarissenormen dient natuurlijk in verband met het algemeene loonbeleid te worden bezien.

In gevallen, dat voldoende voorlichting van belanghebbenden ontbreekt, dan wel dat bepaalde bedrijfstakken bijzondere moeilijkheden opleveren, dient gebruik te worden gemaakt van het middel der enquête, om aan de vereischte gegevens te komen.

In het Centraal Bureau voor de Statistiek en de Rijks-accountantsdienst staan hier voortreffelijk toegeruste instanties ten dienste.

Algemeene lijnen van den inhoud.

Wat den inhoud der diverse regelingen betreft, is min of meer een standaardmodel ontstaan, volgens welke de groote meerderheid dezer regelingen is opgebouwd.

Daarbij zijn de vaste bepalingen die inzake indeeling der werknemers, loonen met gemeente-klassenindeeling, betaling overwerk, vacantie, betaling feestdagen, kort verzuim, opzegging. Daarnaast komen soms speciale bepalingen voor betreffende jeugdloonen, accoordloon, getalsverhouding, pensioen, (extra) uitkering bij ziekte en/of ongeval, wijze van loonbetaling, e. d., terwijl de hierboven gesignaleerde speciale regelingen nog tal van specifieke bepalingen bevatten.

De belangrijkste arbeidsvoorwaarde is uiteraard het loon. Stelt men de looncijfers uit de verschillende regelingen voor een bepaalde gemeente naast elkaar, dan blijkt te dien aanzien een sterke differentiatie voor te komen. Ook de in den aanvang vermelde statistiek van het C.B.S. wijst op dit verschijnsel. Van het vroeger veelvuldig gemaakte onderscheid tusschen „beschutte” en „onbeschutte” bedrijven, vinden wij in het huidige loonbeeld nog wel bepaalde sporen terug, doch het is uiteraard voor de huidige situatie niet zeer passend. Zoo kan men bijv., ruw genomen, stellen, dat het loonpeil van 2 der belangrijkste van deze bedrijfstakken, vroeger aangezien als hoeksteen der beschutte, resp. onbeschutte bedrijven, n.l. bouwbedrijf en metaalindustrie, ongeveer op hetzelfde plan ligt. Wel kan men zeggen, dat in het algemeen de ambachtsbedrijven op een hooger loonpeil staan dan de fabrieksindustrie, waarbij intusschen moet worden bedacht, dat in de eerste overwegend op tijdloon wordt gewerkt, terwijl de industrie in sterke mate accoordwerk kent, waardoor de verdiensten uiteraard niet onbelangrijk boven het voorgeschreven tijdloon uitgaan.

Meer uniformiteit op enkele punten gewenscht.

Als een gebrek in de thans geldende loonregelingen moet wel worden beschouwd, dat de gemeente-klassenindeeling alle uniformiteit mist, zoodat het voorkomt, dat voor gelijksoortige bedrijven in een bepaalde gemeente zeer verschillende loonen gelden. In enkele regelingen ontbreekt zelfs een gemeente-klassenindeeling of is deze laatste op onjuiste grondslagen opgebouwd⁴⁾.

De totstandkoming van een uniforme gemeente-klassenindeeling moet dan ook als urgent worden beschouwd. Maar ook afgezien hiervan vertoont het loonbeeld met name voor de fabrieksbedrijven differentiaties, die niet door den aard van den arbeid kunnen worden verklaard en blijkbaar moeten worden toegeschreven aan een ontwikkeling, samenhangend met de economische positie van den betreffenden bedrijfstak. De vraag rijst, of deze verschillen op den duur moeten worden gehandhaafd en of in dit opzicht niet een belangrijke vereenvoudiging valt door te voeren.

Wij bevinden ons hier overigens op het uiterst moeilijke terrein van de afweging der verschillende bedrijfstakken tegen elkaar, in verband met vakbekwaamheid en aard van den arbeid. Op dit gebied ligt het terrein nog vrijwel

braak, hetgeen voor het overige van zelf spreekt, aangezien het in eerste instantie er toch om gaat, voor een zoo groot mogelijk aantal bedrijfstakken tot bindende regelingen te geraken. Het onderling aanpassen dezer loonen vormt de tweede étappe der geleide loonvorming²⁾.

Overigens moet er op worden gewezen, dat de door de omstandigheden vereischte loonpolitiek op de totstandkoming van een rationeel loonstelsel belemmerend zal kunnen werken. Dit brengt mede, dat in tal van gevallen sociale noodzakelijkheden voor het economisch mogelijke zullen moeten wijken, het laatste begrip niet genomen in den privaateconomischen zin, zooals het vroeger gehanteerd werd, doch in dien van het algemeene economische beleid der Overheid.

Er zijn nog andere punten, waarop nog meer uniformiteit kan worden nagestreefd, zoo bijv. ten aanzien van den leeftijd, waarop het volle loon wordt bereikt. Deze loopt in de verschillende bedrijfstakken uiteen van 20—28 jaar. Al kan de vereischte vakbekwaamheid meebrengen, dat een vakman in het eene bedrijf-eerst, wat later zijn volle loon krijgt dan in het andere bedrijf, daarmee is toch bijv. niet verklaard, dat de leeftijd voor geschoolden in het grafische bedrijf 25 jaar, in de metaalindustrie 28 jaar bedraagt.

Ten aanzien van andere punten is de uniformiteit in verheugende mate bereikt, zoo bijv. wat betreft vacantie, Chr. feestdagen, kort verzuim (de regeling gaat hier als regel verder dan art. 1638c B.W.).

Het betalen van extra bijdragen boven de wettelijke uitkering bij ziekte en ongeval, komt, althans in de industrie, slechts sporadisch voor. In den landbouw is dit, althans voor de vaste arbeiders, regel, terwijl voor de werknemers op maandsalaris (administratief en technisch personeel) bij ziekte of ongeval doorbetaling van het volle salaris regel is.

Vacantie is in het bedrijfsleven gemeengoed geworden, waarbij de duur der vacantië vrijwel zonder uitzondering voor handarbeiders op 6 dagen is gesteld, voor hoofd-arbeiders op 12 dagen. Het doel van het wetsontwerp vacantie met behoud van loon, zooals dat begin 1940 nog bij den Hoogen Raad van Arbeid was ingediend en waarover deze advies heeft uitgebracht, is dus in de practijk reeds vrijwel verwezenlijkt, behoudens in die bedrijfstakken, waar een bindende regeling ontbreekt.

Een zeer belangrijk punt is nog de grensscheiding tusschen de verschillende bedrijfstakken. Het is wellicht te betreuren, dat in sommige gevallen niet nauwer aansluiting wordt (of is) gezocht bij de grensafbakening, welke gevolgd is bij de organisatie van het bedrijfsleven door de bekende Commissie-Woltersom. Doch ook afgezien hiervan, zijn er tal van netelige punten, bijv. de grenstrekking tusschen fabrieksarbeiders en bouwvakarbeiders, tusschen huisdrukkerijen en fabriekspersoneel e. t. q., kwesties, die zich reeds bij de toepassing der wet op de verbindend- en onverbindendverklaring van C.A.O.en 1937 hebben voorgedaan.

Concludeerende kan worden vastgesteld, dat voor het overwegende deel der industrie, voor den geheelen landbouw, benevens voor belangrijke deelen van handel en verkeer, bank- en verzekeringswezen, bindende regelingen van arbeidsvoorwaarden zijn vastgesteld, waardoor de groote meerderheid der werknemers in het Nederlandsche bedrijfsleven thans onder bescherming van een dergelijke regeling valt.

Wie de grafiek op blz. 4 van meergenoemd statistiek beziet, ziet in een oogopslag, welk een groote sociale taak hiër door de Overheid is verricht.

Mr. Ir. A. W. QUINT.

⁴⁾ Vgl. W. F. de Gaay Fortman, „Overheidsbemoeiingen tot beheersching van het loonpeil”, in „E.-S. B.” van 13 Januari 1943.

DE ONTWIKKELING DER SOCIALE VERZEKERING IN DUITSCHLAND SEDERT 1933.

Algemeen overzicht 1933—1943.

Bij den overgang van 1932 op '33 verkeerde de Duitse sociale verzekering in een toestand van zware belasting, welke het voortbestaan van de werkzaamheden, na een halve eeuw van zegenrijken arbeid voor de werkende landgenooten, zeer twijfelachtig scheen te maken. Immers, de periode van de economische crisis, waardoor in het Duitse Rijk het aantal werklozen tot het ontzaglijke cijfer van bijna 7 miljoen toenam, had bij de teruglopende contributie-ontvangsten een diepen bres geslagen in de reserves der sociale verzekering en in het bijzonder bij de renteverzekeringen een tekort geschapen, waardoor men de spoedige ineenstorting van deze verzekering kon verwachten. De sedert 1933 ingetreden ommekeer, welke via een voortdurenden vooruitgang van het welhaast stilgelegd economisch leven tot een toestand van volledige bezetting leidde, deed, zooals vanzelf spreekt, ook op het gebied van de sociale verzekering de crisisverschijnselen langzamerhand verdwijnen. Daarenboven beschouwde de nationaal-socialistische regering het als één van haar taken om het door Bismarck in het leven geroepen werk van de sociale eigen hulp door bijzondere wettelijke maatregelen wederom te versterken en uit te breiden tot een steeds meer presteerende en beter functioneerende bescherming van den werkenden mensch tegen de wisselvalligheden van het leven. De sedert de keizerlijke boodschap van 17-11-1881 heerschende grondslag, dat de arbeidende landgenoot, die door een eigen bijdrage aan den opbouw en de instandhouding van de sociale verzekering medewerkt, op grond van deze medewerking een juridische aanspraak op de bij de wet voorziene prestaties zal hebben, vond in de nationaal-socialistische sociale politiek een volkomen en steeds veelzijdiger ontwikkelde uitdrukking.

Zoo moet men het niet als een formaliteit beschouwen, dat de eerste wet van algemeene beteekenis op dit gebied, van 5-7-1934, de naam „Gesetz über den Aufbau der Socialversicherung” werd gegeven. Het doel, de verhooging van het prestatievermogen, en het doen ophouden van verdeeldheid en onoverzichtelijkheid, werd bereikt door vèrgaande hervormingen in de organisatie van de afzonderlijke verzekeringsorganen en in het bijzonder, door hun nadrukkelijke samenvoeging voor de vervulling van bepaalde taken op te dragen. Zoo werd bij de verhouding tusschen de „Landesversicherungsanstalten”, als organen voor de invaliditeitswet en de ziekenfondsen het vruchtbare begrip „gemeenschapstaak” geschapen en ontwikkeld; men gaat hierbij uit van de overweging, dat het ziekenfonds, met zijn plaatselijk nauwbegrensde bevoegdheid, bepaalde taken minder doelmatig in eigen beheer kan uitvoeren dan de landelijke verzekeringsinstelling, wanneer deze voor alle in haar ambtsgebied bestaande ziekenfondsen optreedt. Aan de landelijke verzekeringsinstelling, als regionale „Mittelinstanz”, zijn, ingevolge deze wet, verschillende gedeelten uit de ziekteverzekering overgedragen, zoo bijv. het exploiteeren van geneesinrichtingen, rusthuizen, herstellingsoorden en dergelijke instellingen; de uitvoering van de preventieve gezondheidszorg en de deelneming aan de door bevolkings- en hygiënische politiek gestelde taken, de regeling van den dienst der vertrouwensartsen, het gemeenschappelijk beheer der reserves, die alle ziekenfondsen tot een bedrag van de uitgaven over twee maanden moeten bijeenbrengen en instandhouden, en tenslotte het toezicht op de ziekenfondsen. Het is duidelijk, dat deze taken veel efficiënter zijn te volbrengen, wanneer de zakelijke en personeele middelen hiertoe tezamen worden gebracht bij de voor provincie of gouv competente verzekeringsdrager en dat de ziekenfondsen als laatste plaatselijke instantie, na van deze werkzaamheden te zijn bevrijd, zich des te intensiever konden wijden aan de

resterende breede verzorgingstaak ten opzichte van die verzekerden, waarmede zij in de nauwste persoonlijke betrekking staan. In overeenkomstigen vorm zijn de landelijke instellingen hunnerzijds ten aanzien van die werkzaamheden, welke doelmatig voor het geheele Rijk gemeenschappelijk kunnen worden uitgevoerd, in één verband gebracht door de oprichting van den Centralen Raad der landelijke verzekeringsinstellingen bij de Rijksverzekeringskamer. Hierbij gaat het vooral om werkzaamheden van den keuringsdienst en de door de landelijke verzekeringsinstellingen verzorgde preventieve geneeskunde.

De wet betreffende den opbouw voerde vervolgens een voor alle verzekeringsinstellingen geldend duidelijk bestuursschema in. In plaats van de vroegere leidende kernen van parlementaire kleur kwamen de verantwoordelijke leider en de Raad van advies, welke dezen moet bijstaan aangaande belangrijke aangelegenheden en waarin vertegenwoordigers van de verzekerden, bedrijfsleiders, een arts als zaakwaarnemer van de districtsinstelling voor het betreffende gebied werkzaam zijn. Aan den Raad van advies is verantwoordelijke medewerking opgelegd bij het voorstellen van tariefveranderingen, vaststellen der begrooting, beoordeelen van de jaarrekening en décharge van den leider. Zijn leider en Raad van advies het niet een, dan ligt de beslissing bij de toeziende instantie. De bevoegdheden en plichten van deze zijn eveneens in de wet van 5-7-1934 van het gezichtspunt van nationaal-socialistisch opgevat zelfbeheer opnieuw omschreven. Het toezicht heeft nu niet slechts betrekking op het formeel nakomen van wet en tarief, maar kan ook tot doelmatigheidskwesities worden uitgebreid, waarbij het zich echter tot belangrijke vragen moet beperken en niet onnoodig mag ingrijpen in het eigen bestaan en de zelfverantwoordelijkheid der verzekeringsinstellingen. Lust tot initiatief en besluitvaardigheid van den leider en den Raad van Advies, zonder welks bestaan de best-gemeende wetgeving niet tot daadwerkelijke uitvoering zou kunnen komen, hebben op deze wijze hun gepaste ruimte gekregen.

Op de wet van 5-7-'34, die deze gedachten in principiele algemeene voorschriften tot uitdrukking bracht, volgden in den loop van de ontwikkeling tot 1938 zestien uitvoeringsbesluiten, die de afzonderlijke punten nader regelden. In het wijdgestelde kader werkten wetgevers, toeziende instanties en verzekeringsinstellingen ononderbroken aan de verhooging van het prestatievermogen van de Duitse sociale verzekering. Van de 80 miljoen landgenooten, die vóór het uitbreken van dezen oorlog, na de aansluiting van de Oostmark en het Sudetenland, binnen de Duitse grenzen leefden, werden driekwart, d.i. ruim zestig miljoen in één of anderen vorm — als familielid, als verzekerde of als rentetrekker — door de sociale verzekering behoed. Het teekent den geest van werken in het algemeen belang, waarin deze omvangrijke arbeid voor het Duitse volk werd gepresteerd, dat de verzekeringsinstellingen gemiddeld 92% van hun totale uitgaven voor prestaties en slechts ongeveer 8% voor administratiekosten en andere uitgaven besteden. Niet alleen het eigen bedrijf van de verzekeringsinstellingen echter wordt uit het oogpunt van de grootserationaliteit geleid, ook de uitwerking van de verzekering op het economisch leven is, speciaal sedert het uitbreken van den oorlog, voortdurend bezien met het oog op een vèrgaande besparing aan arbeidskrachten en zakelijke middelen. In dit verband kan vooral worden gewezen op de maatregelen tot vereenvoudiging van den loonaftrek. De wettelijke aftrekposten van het loon, of salaris, waren mettertijd tot een veelheid van verschillende belastingen, bijdragen aan de sociale verzekering, contributie van het „D.A.F.”, enz., uitgebreid, welker vaststelling naar verschillende maatstaven plaats vond; de loonbureaux en de uitbetalingskantoren der bedrijven hadden met de

nauwkeurige berekeningen van deze aftrekposten een, naar verhouding, te groote hoeveelheid arbeid te verzetten. Om de bedrijven van deze tijdroovende berekeningen te bevrijden, had men reeds in 1941 de voor de berekening van de ziekenfondspremies beslissende basisloonen naar de gemiddelde bedragen van de loonbelastingtabel vastgesteld, waarna, bij de tweede verordening over de vereenvoudiging van den loonaf trek van 24-4-1942, de beslissende stap tot de uniforme premie voor de sociale verzekering voor alle in aanmerking komende takken van verzekering werd ondernomen. De premieheffing bij de renteverzekering van arbeiders en employé's werd hierbij omgeschakeld van het systeem van zegelplakken, volgens tien vaste premieklassen, op een percentage van het voor de ziekte- en werkloosheidsverzekering geldende basisloon, dat reeds volgens de loonbelastingtabel was vastgelegd. Het wegvallen van de zegels hield ook een verandering van de werkwijze in bij de berekening der verhoogde uitkeeringsbedragen, voor welke nu eveneens een percentage van het loon als maatstaf werd aangenomen. Nu is bereikt, dat de werkgever de premies voor de rente-, ziekte- en werkloosheidsverzekering, in een procentgetal aan een incasseerende instantie, nl. het plaatselijk bevoegde ziekenfonds, afdraagt. Dit percentage van de totale premie kan uit een, slechts weinig reeksen omvattende, tabel worden afgelezen, terwijl het voor alle bedrijven hetzelfde is, met uitzondering van de nog steeds plaatselijk verschillende ziekenfondspremies. Het afzonderlijke bedrijf, dat slechts afrekent met het ééne ziekenfonds, dat voor haar plaatselijk bevoegd is, heeft echter met een steeds gelijkblijvende verzekeringspremie te maken. Daar het tot nog toe voor de pensioengerechtigde beslissende bewijsstuk, de met premiezegels beplakte rentekaart, wegvalt, moet de werkgever, in plaats daarvan, eenmaal in het jaar den door de(n) verzekerde in die periode gewerkten arbeidstijd en het loon op deze kaart noteeren. Wanneer men de fiscale vereenvoudigingen meerekent, waarop in dit kader niet kan worden ingegaan, kan men zeggen, dat het economisch leven door deze maatregelen een belangrijke ontheffing van administratieve arbeid heeft gekregen, waarbij de sociale verzekering heeft bewezen, hoe door een energieke verandering in een traditioneele werkwijze een in den beginne schijnbaar gecompliceerd vraagstuk, kan worden opgelost.

De aansluiting van de Oostmark, van het Sudetenland en van de, sedert het uitbreken van den oorlog, bevrijde gebieden in het Oosten, Westen en Zuiden, bracht de taak met zich de nu tot het Groot-Duitsche Rijk behoorende Duitschers deel te doen krijgen aan de bescherming door de Deutsche sociale verzekering. De omvangrijke wettelijke overgangsmaatregelen kunnen hier niet nader worden beschreven. Zij worden beheerscht door het principe aan de landgenooten, die tot dusverre tot buitenlandsche verzekeringsstelsels behoorden, de voordeelen van de regeling, zooals die tot nog toe was, te verschaffen (bijv. hogere loongrenzen voor den verzekeringsplicht in de Oostmark en het Sudetenland) en om anderzijds uit het tot voor kort voor hen geldende verzekeringsstelsel voortvloeiende nadeelen ten spoedigste te compenseeren (bijv. de bijtrekking van vroegere dienstjaren bij den wachttijd, voor de thans naar Duitsch recht te beoordeelen pensioengerechtigdheid, in verband met het tot 1938 ontbreken van een arbeidersinvaliditeitsverzekering in Oostenrijk).

Aan dit algemeen overzicht mogen nu opmerkingen over bijzondere maatregelen in de afzonderlijke takken van het verzekeringsbedrijf worden toegevoegd.

1. Renteverzekering van arbeiders en employé's.

Men had geprobeerd het in de crisisjaren olopend deficit van de renteverzekering door de bij de noodverordeningen van 1932 voorgeschreven vèrgaande vermindering der uitkeeringen op te vangen; maar ook deze van sociaal gezichtspunt zeer bedenkelijke stappen hadden op zich-

zelf beschouwd de saneering niet kunnen brengen. Pas met de wet tot herstel van het vermogen van de invaliditeits-, de arbeiders- en de gezellenverzekering, van 7-12-1933, werden de financieele grondslagen van de renteverzekering weer in orde gebracht. Door een nieuwe vaststelling van premies en uitkeeringen en door het ter beschikking stellen van belangrijke subsidies uit rijksmiddelen, werd het mogelijk gemaakt, dat voor de financiering van de renteverzekering het algemeene „Anwartschaftsdeckungsverfahren" weer kon worden toegepast, d.w.z., dat uitkeeringen en premien zoo op elkaar worden ingesteld, dat de waarde van alle toekomstige premien van het vermogen en van de Rijkssubsidies het bedrag dekken, dat volgens de waarschijnlijkheidsberekening noodig is om met rente op rente alle toekomstige kosten te bestrijden. De tijd van ondersteunde werkloosheid werd erkend als subsidiaire tijd voor het verkrijgen van een recht op uitkeering. De door de noodverordeningen ingestelde kortingen; die hoofdzakelijk bestonden, uit de vermindering van de rentetoeëkening en veelvoudige wachttijden moesten voorloopig worden gehandhaafd. Na den voortgang van het herstel van het economische leven kon men, bij de wet over de uitbreiding van de renteverzekering van 21-12-1937, beginnen om de renteverzekering voorgoed te verankeren en de uitbreiding van de prestaties naar nationaal-socialistische beginselen in te leiden. De wet legde in de eerste plaats vele belangrijke grondbegrippen van het recht der renteverzekering uniform voor alle takken van renteverzekering vast, bijv. het recht op verzekering; den wachttijd, het recht op uitkeering; het schema van de renteberekening; de zgn. „Wanderversicherung" e. d. De, voor het verkrijgen van een aanspraak op uitkeering van een rente, vereischte wachttijd beloopt thans 260, 520 of 780 premieweken (60, 120 of 180 premie maanden). Tot behoud van het recht op uitkeering uit de gestorte premies is het jaarlijks betalen van 26 week-(6 maand-)premie vereischt; aan den anderen kant ziet men hierbij de belangrijk gunstiger bepaling van de zgn. „halve dekking", d.w.z., dat het voldoende is, wanneer de tijd van toetreden tot de renteverzekering tot aan het vervallen van de verzekering voor de helft door premies is gedekt. (Totdien gold de drie-kwart dekking). Het recht op zelfstandige verzekering werd aan alle Deutsche staatsburgers tot het veertigste levensjaar gegeven. De renteuitkeeringen voor kinderrijke gezinnen, deelnemers aan den oorlog en jeugdige personen konden belangrijk worden verbeterd. De restitutie van premies aan vrouwelijke verzekerden der invaliditeitsverzekering ingeval van huwelijk gaf ook in dezen tak van verzekering, naar het voorbeeld der personeelverzekering, de waarborg van financieelen steun bij het opzetten van een gezin.

De verzekeringsdwang bij de verzekering omvatte vroeger slechts diegenen, die in een dienstbetrekking waren. Aan de zelfstandigen liet men het over om de verzekering van hun levensavond door sparen of particuliere verzekeringen te verzorgen. Uit het inzicht, dat bij deze regeling met de behoefte aan bescherming van breede kringen der nijveren in den middenstand geen rekening was gehouden, ontstond de wet op de ouderdomsverzekering van het Deutsche ambacht, van 21-12-1938, dat alle zelfstandige ambachtslieden aansloot bij de personeelverzekering. Teneinde eigen zorg in geval van ouderdom en bij ongeschiktheid voor een beroep mogelijk te maken, zijn uitzonderingen van den verzekeringsplicht toegelaten, voorzoverre een overeenkomstige levensverzekering is afgesloten.

Nadat de wet tot verdere ophëffing der noodverordeningen in de rijksverzekering, van 19-4-1939, nogmaals een stap tot verbetering der renteverzekeringen had gebracht, vooral door beperking der „Ruhebestimmungen" en verbetering van weezenrenten en kinderbijslagen, kwam met het uitbreken van den huidige oorlog de groote belastingproef, welke de Deutsche renteverzekering door veelzijdige beschermende maatregelen ten

gunste der verzekerden tot nog toe in elk opzicht heeft doorstaan. Vele zorgen moesten van de verzekerden worden afgenomen; voorzover zij in militairen dienst traden, moest verlies van of inbreuk op hun rechten worden geweerd; verhinderd moest worden, dat zij in het nadeel kwamen tegenover hun aan het werk blijvende kameraden. De verordening inzake de renteverzekering van arbeiders en employé's en de pensioenverzekering der mijnwerkers gedurende den bijzonderen inzet van het leger, van 13-10-1939, gaf daarom de tijden van den militairen dienst in den huidige oorlog als premievrije perioden voor wachttijd en recht op uitkeering aan, voor welke de periodieke verhoogingen worden gewaarborgd. Naast deze, bij voorbaat verordenende begunstiging voor de soldaten was het echter noodig, wegens de door den oorlog veroorzaakte uitwerking op het economische en sociale leven van de burgerbevolking, ook voor de thuisblijvende verzekerden voorzorgsmaatregelen te nemen tegen het optreden van moeilijkheden. De wet betreffende verdere maatregelen in de rijksverzekering naar aanleiding van den oorlog, van 15-1-1941, bevattt als belangrijk voorschrift ter bescherming van rentetrekkers, die weder aan het arbeidsproces zijn gaan deelnemen, het verbod om de rente in te houden of te korten in verband met dit aanvaarden van werk; de wetgever sanctioneerde hiermede de direct na het uitbreken van den oorlog gevolgde gedragslijn. De afloop van termijnen voor de aanmelding van aanspraken of ter voldoening van contributies werd uitgesteld tot het eind van het kalenderjaar volgende op het jaar, dat het einde van den oorlog zal brengen. Om aan de uit alle deelen van Europa en ook van overzee weer naar het Deutsche Rijk terugkeerende „Ausland"-Duitschers, ook voorzover zij reeds op gevorderden leeftijd zijn, het vrijwillig toetreden tot de renteverzekering mogelijk te maken, werd de voor de zelfstandige verzekering geldende leeftijdsgrens voor hen van 40 op 55 jaar verhoogd. Als bijzondere bepaling voor soldaten werd tenslotte vastgesteld, dat bij dood of invaliditeit, tengevolge van dienst in het leger, de wachttijd als vervuld wordt beschouwd.

De beide wetten over de verbetering der prestaties in de renteverzekering, van 24-7-1941 en 19-6-1942, hebben tenslotte, behalve de opheffing van de laatste sedert 1932 nog bestaande kortingsbepalingen, de prestaties van de Deutsche renteverzekering op den, op het oogenblik, hoogst denkbaren stand gebracht. Om te beginnen werden alle renten met maandelijks RM. 7 voor invaliden, RM. 5 voor weduwen en RM. 4 voor weezen verhoogd, terwijl de kindertoelagen algemeen op RM. 120 jaarlijks werden vastgesteld; daarmede zijn alle verminderingen van de renten wederom ongedaan gemaakt. De voor de handhaving van de aanspraak op uitkeering geldende bepalingen werden in zooverre minder stringent gemaakt, dat het recht op uitkeering uit alle sedert 1-1-1924 tot aan het einde van het op de beëindiging van den oorlog volgende kalenderjaar betaalde contributies als bestaand wordt aangemerkt, voorzover het verzekeringsgeval niet voor 26-8-1939 reeds was ingetreden; alle verzekerden, die sedert het eind van de inflatie in Duitschland contributies hebben betaald en te eenigertijd de betrekking tot de verzekering hebben verbroken, kunnen thans de, volgens het vroeger geldende uitkeeringsrecht vervallen, verzekeringsrelaties weder opnemen en zich daardoor verzekeren van de tegenwaarde der door hen gepresteerde bedragen.

Terwijl voor de nog in het arbeidsproces betrokken landgenooten sedert, nu bijna, 6 decennien de bescherming der ziekteverzekering bestaat, had men tot nog toe voor diegenen, die niet langer in het beroepsleven waren, ook den verzekeringsplicht bij de ziekenfondsen doen ophouden bij het beëindigen van de beroepswerkzaamheid. Deze kring van personen, in den regel invaliden en oude lieden, moest zichzelf tegen ziekte verzekeren —

wat hen wegens het grootte risico, dat zij vertegenwoordigen, niet gemakkelijk viel — of ingeval van ziekte een beroep doen op het maatschappelijk hulpbetoon. De bovengenoemde wet van 24-7-1941 voerde met de verplichte ziekteverzekering der rentetrekkers een bijzonder verheugende verbetering in voor alle ontvangers van invaliditeitsrenten, pensioen, weduwen- en weezenpensioen (trekkers van renten uit de mijnwerkersverzekering hadden reeds vroeger het genot van deze gunstige regeling bereikt). De rentetrekkers zijn bij het ingaan van de rente-uitkeeringen verplicht verzekerd bij hun bevoegde plaatselijk of landelijk ziekenfonds, dat hen borg staat voor het totaal der zakelijke prestaties en bij den dood van den verzekerde een overlijdensuitkeering betaalt. Prestaties in contant geld worden verder niet voorgeschreven en zijn ook niet vereischt, daar immers de verzekerde zijn uitkeering ook in geval van ziekte nog ontvangt. Van de eenheidspremie van RM. 3,30 behoeft alleen de rentetrekker uit de invaliditeits- of personeelsverzekering het aandeel van RM. 1 bij te dragen, die gelijk bij de uitbetaling van de rente wordt ingehouden. Het resterende, grootere, aandeel van RM. 2,30, en bij weduwen- en weezenuitkeeringen zelfs het volle bedrag, draagt de verzekeringsinstelling, die voor de uitkeering der rente verantwoordelijk is. Het even eenvoudige als doelmatige procédé bij het overdragen der premie en bij het bewijs van de aanspraak op prestatie kan hier niet nader worden geschetst. De Deutsche renteverzekering en ziekteverzekering werken hier in ieder geval op uitstekende wijze samen, aan een voorbeeldig werk van sociale en rechtvaardige voorzorg, dat des te meer waard is opgemerkt te worden, daar het midden in den oorlog door de, uit hoofde van personeelverlies, verzwakte verzekeringsinstellingen met succes is ter hand genomen en doorgevoerd. De reeds genoemde wet van 19-6-42 schiep tenslotte nog verdergaande verbeteringen der prestaties voor weduwen met veel kinderen en stond voor de eerste maal aan vrouwen, die zonder schuld harerzijds waren gescheiden, een aanspraak toe op weduwenuitkeering; naast de weduwe, die tot de uitkeering gerechtigd is. De boven bij de wet van 15-1-1941 besproken begunstiging van soldaten, wier wachttijd bij dood of invaliditeit in militairen dienst als vervuld geldt, heeft de wetgever tenslotte ook aan die verzekerden ten deel doen vallen, die, tengevolge van een bedrijfsongeval, invalide (voor hun beroep) ongeschikt worden of overlijden.

In het voorgaande is in groote lijnen het beeld ontworpen van den in de laatste tien jaren bereikten vooruitgang in de sociale werkzaamheid van de Deutsche renteverzekering; het zou echter onvolledig en eenzijdig zijn, wanneer het slechts wees op de eigenlijke rente-uitkeeringen. De Deutsche renteverzekering heeft sedert 1933 in toenemende mate den grondslag „Schadenverhütung geht vor Schadenvergütung" tot de hare gemaakt en haar uitgaven voor preventieve gezondheidszorg nemen in het kader van de totale werkzaamheden een steeds grootere plaats in. Hier komt in het bijzonder de energie en het initiatief van de leiders der verzekeringsinstellingen tot uiting, ter kenmerking waarvan hier eenige informatieve gegevens mogen worden genoemd. Sedert 1897 is de Deutsche renteverzekering begonnen met het toestaan van medische kuren. Toentertijd stond zij 3.374 behandelingen tegen tuberculose en 5.888 andere kuren toe met een totaal aan kosten van rond 2 miljoen Mark. In 1938 beliep het aantal behandelingen tegen t.b.c. bijna 40.000, met RM. 23,6 mill., die, welke voor andere ziekten werden toegestaan, beliepen rond 275.000, met ongeveer RM. 32,4 mill. Zooals deze getallen bewijzen, heeft de bestrijding van de tuberculose, daar deze de meest verbreide van de moderne volksziekten is, den voorrang; hiervoor staat ook de helft van de eigen geneesinrichtingen der renteverzekeringsinstellingen (1938: 131 inrichtingen met meer dan 100.000 verpleegden) met twee-derde der bedden ter

beschikking; ter vergelijking zij vermeld, dat er in 1897 in totaal 5 eigen verzekerings-herstellingssoorten waren, met 590 verpleegden. Na de t.b.c., die in de herstellingssoorten der renteverzekering, waaronder er zijn met wereldberoemde namen, wordt behandeld, komen in aantal de reumatiekkuren (1938: meer dan 16.000), kuren wegens zenuwziekten (bijna 15.000), wegens niet-tuberculose aandoeningen der ademhalingsorganen (meer dan 11.000), wegens ziekten aan hart en bloedvaten (meer dan 9.500), enz. Sedert 1941 staat de renteverzekering naast deze eigenlijke preventieve of bestrijdende geneesmethode ook rustkuren toe aan die verzekerden, die tengevolge van de inspanning van het werk in oorlogstijd behoefte aan recreatie hebben. Reeds sedert 1934 houden de landelijke verzekeringsinstellingen oefenkampen voor zwakke en in hun ontwikkeling achtergebleven jeugdige personen in stand. Al deze maatregelen op het gebied van gezondheidszorg zijn niet telkenmale van een verzoek van de(n) verzekerde afhankelijk; veeleer staat de verzekering rustkuren ook ambtelijk toe, op voorstel van organen van het „D.A.F.“, van het bedrijf, van den behandelenden arts, van den vertrouwensarts, enz.

Een bijzondere positie bij de Deutsche renteverzekering neemt de in de „Reichsknappschaft“ samengevatte sociale verzekering van den Duitschen mijnwerker in. Bijzonder zwaar door de economische crisis getroffen, heeft de mijnwerkersverzekering het bovengeschetste saneeringsproces der renteverzekering in zijn geheel meegemaakt, waarbij in den laatsten tijd de algemeene renteverzekering zelfs in sociale prestaties werd overtroffen. „De inzet van den Duitschen mijnwerker voor de gemeenschap verlangt een sociale bescherming, die den zwaren krachtverteerenden arbeid onder den grond toekomt en als een met de trotsche mijnwerkertraditie overeenkomstige beoordeeling erkend wordt“, staat in de considerans van de verordening over de nieuwe regeling van de renteverzekering in den mijnbouw van 4-10-1942. Door hooge rijkssubsidies, gemeenschapshulp van de algemeene invaliditeits- en personeelsverzekering en door bijzondere overdracht van contributies van de zijde van de „Reichsstock für Arbeitseinsatz“ wordt door de „Reichsknappschaft“ de financieele grondslag geschapen, waarop zij aan de mijnwerkers bij normale verzekeringspremies meer dan normale prestaties kan geven. De tot nog toe gescheiden takken van verzekering, nl. de mijnwerkers-, pensioen- en invaliditeitsverzekering, worden tot de uniforme mijnwerkersrenteverzekering samengevat. De hoogte der uitkeeringen is belangrijk verbeterd, waarbij de eigenlijke mijnarbeid onder den grond bij het afwegen der uitkeeringen bijzondere voorrechten geniet; vooral met de ter beschikkingstelling van de „Bergmannstreuegeld“ genoemde, speciale uitkeering voor houwens ouder dan vijftig jaar, heeft men geheel nieuwe wegen ingeslagen.

2. Ongevallenverzekering.

Het recht betreffende de beroepsziekten, dat zich sedert 1925 aan het ontwikkelen is, onderging een baanbrekende hervorming door de derde verordening, van 16-12-1936, betreffende de uitbreiding van de ongevallenverzekering tot beroepsziekten, die de betreffende voorschriften in meer volledige en verbeterde vorm samenvatte. De kring van beroepsziekten, welke recht op schadevergoeding gaven; werd belangrijk uitgebreid, vooral werd thans op veel ruimeren schaal rekening gehouden met de longziekten door stofinademing.

Een totale hervorming en wijziging onderging de Rijksongevallenverzekering bij de zesde wet, van 9-2-1942, betreffende veranderingen in de ongevallenverzekering. De doeleinden daarvan zijn in de considerans samengevat met de woorden: „Uitbreiding van de bescherming door de ongevallenverzekering tot alle leden van het personeel, vereenvoudiging en verbetering der renteberekening,

opheffing van de kortingen der renten uit den tijd der noodverordening, opheffing van onbillijkheden, die het gevolg zijn van niet aan schuld te wijten arbeidsvermindering in vorige jaren“. Hierbij staat op den voorgrond de uitbreiding van den kring der onder de ongevallenverzekering vallende personen; sedert de stichting van de rijksongevallenverzekering had men deze vraag beoordeeld naar het criterium, of het bedrijf, waarin het lid van het personeel werkzaam was, in de wettelijke opsomming van de „gevaarlijke“ ondernemingen was opgenomen. Deze reeks was weliswaar in den loop der jaren voortdurend uitgebreid, maar een rechtvaardige grens kon, volgens dit beginsel van de uitputtende opsomming, moeilijk worden bereikt. Kantoorpersoneel en huispersoneel konden hierbij bijv. niet in aanmerking worden genomen. Bij de nieuwe regeling heeft de wet den grondslag van opsomming van bepaalde bedrijven verlaten, waarbij zij als voor ongevallen verzekerd verklaart: „allen, die op grond van een arbeids-, dienst- of leerbetrekking werkzaam zijn“. Dit is de omvattende algemeene clausule, waarbij nog meer groepen van verzekeringsplichtige personen komen, zooals de thuiswerkers en anderen, die zich in een of andere capaciteit aan bijzonder gevaar blootstellen, bijv. bij reddingen, luchtbescherming e. d.; ook de, tijdelijk op de wijze van een verzekerde, werkzame personen, zooals leerlingen, leeraren in beroepsopleiding, scholingscursisten e. d. vallen daaronder. Men kan dus zeggen, dat de geheele arbeidende bevolking zonder uitzondering onder de ongevallenverzekering valt, met inbegrip van de tot nog toe daarbuiten vallende personen in kantoor- en administratieve betrekkingen. Daarmede is in de Rijksongevallenverzekering de vooruitstrevende vroegere Oostenrijksche rechtstoestand overgenomen. Alleen personen, voor wie reeds uit anderen hoofde voorzieningen tegen ongevallen bestaan, zooals bijvoorbeeld ambtenaren of militairen, of die zelf in staat zijn voorzorgsmaatregelen te treffen, bijv. juristen en artsen in vrije beroepsuitoefening, zijn met nadruk als vrij van verzekering aangegeven. Voorts zijn in de wet vergaande mogelijkheden geopend om het voor de ongevallenuitkeering beslissende jaarloon te berekenen op een wijze, die aan de sociale en economische positie van de(n) verzekerde is aangepast. Voor personen, aan wie nog tijdens hun opleiding in hun jeugd een ongeval overkomt, is een uitkeering ontworpen, welke stijgt in overeenstemming met hun vermoedelijke toekomstige loon, waarbij met verhoogingen tot het 30ste levensjaar rekening kan worden gehouden. Het derde boek van de „Reichsversicherungsordnung“, in den door de wet van 9-2-1942 opnieuw geredigeerden vorm, schenkt aan den werkenden landgenoot een in elk opzicht op de hoogte van den tijd zijnde volledige bescherming tegen gezondheids- en financieele schade door ongevallen gedurende het werk.

3. Ziekteverzekering.

De gevolgen van de wet betreffende den opbouw van de sociale verzekering, van 5-2-1934, voor het arbeidsterrein der ziekenfondsen, werden reeds in den beginne geschetst. De in talrijke uitvoeringsbepalingen vastgelegde veranderingen van de organisatie van het administratieve recht e. d. kunnen hier niet worden weergegeven. Een verwijzing zij veroorloofd naar de hervorming van het medische recht, die de, op een verordening van 2-8-1933 berustende, stichting der „Kassenärztliche Vereinigung Deutschlands“ in werking stelde. Deze is sedertdien gemachtigde voor de betrekkingen tusschen de ziekenfondsartsen en de ziekenfondsen en de competente tegenwoordigster der artsen bij het waarborgen van de medische verzorging bij de ziekteverzekering. Voor de aan ziekenfondsen verbonden tandartsen en tandtechnici werd in gewijzigden vorm een overeenkomstige regeling getroffen. De dienst der vertrouwensartsen van de zieken-

fondsen, welke de wet betreffende den opbouw, zooals in den beginne vermeld, tot een taak van de landelijke verzekeringsinstellingen had gemaakt, kreeg in het jaar 1936 een diepgaande wettelijke regeling. Van belang is tenslotte het doen overgaan van de „Ersatzkassen” in de wettelijke ziekenverzekering bij de twaalfde verordening tot opbouw der sociale verzekering van 24-12-1935. Onder privaatrechtelijke oogmerken opgericht, werden de „Ersatzkassen” naast de verplichte ziekenfondsen ook toekomstig toegelaten, waarbij zij echter, met betrekking tot ledenkring, premies en uitkeeringen, volledig aan de wettelijke verzekeringsinstellingen gelijk werden gemaakt. Zij mogen nog slechts employé's of arbeiders als leden hebben. Personen, die niet als verzekeringsplichtig of tot verzekering berechtigd in den zin der Rijksverzekeringsverordening konden gelden, moesten tot den 31-12-1936, met het aandeel in het dekkingskapitaal, aan particuliere verzekeringmaatschappijen worden overgedragen.

De omvang van de contante prestaties was door de noodverordeningen sterk beperkt, daar reglementaire prestaties boven de wettelijk aangegevene waren verboden. Deze beperking kon langzamerhand worden verzacht, totdat men haar eindelijk in den oorlog bij de wet betreffende verdere maatregelen in de Rijksverzekering, van 15-1-1941, geheel heeft laten vallen. De leider van het fonds heeft het voortaan weer in eigen hand, al naar den financiële toestand van zijn fonds en de bijzonder dringende plaatselijke noodzaak, het toestaan van het wettelijk peil te boven gaande uitkeeringen in het reglement op te nemen, waarbij natuurlijk op het oogenblik de bevolkingspolitieke belangen worden bezien en daardoor vooral kinderrijke verzekerden worden begunstigd, bijv. door verhooging van de leeftijdsgrens voor kinderen, die familiebehandeling genieten, door uitbreiding van den familiesteun tot in de huishouding van de(n) verzekerde wonende ouders, grootouders of andere bloedverwanten e.d. Reeds vóór het afkondigen van de genoemde wet hadden de ziekenfondsen zich, zooals vanzelf spreekt, gericht op de eischen door den oorlog veroorzaakt, en deel genomen aan de uitbreiding van de kinderverzorging, aan vaccinaties, uitreiking van vitamines en dergelijke maatregelen, maar ook speciaal gelet op de juridische belangen der gemobiliseerden of op andere wijze uit hun werk gehaalde verzekerden door passende handhaving van de bestaande wettelijke bepalingen. Het ging erom, vooral voor de familieleden van deze verzekerden de bescherming bij ziekte ook gedurende hun afwezigheid van het werk te behouden. Voorschrift par. 209b van de Rijksverzekeringsverordening, volgens hetwelk deelnemers aan korte legeroefeningen gedurende deze oefeningen van premies waren vrijgesteld, waarbij het recht op hulp bij ziekte en bevalling voor hun familieleden echter bleef bestaan, paste weliswaar niet woordelijk op den door den oorlog geschapen toestand, maar werd in overeenstemming met de beteekenis door de fondsen op militairen, geïnterneerden, zeelieden, wier thuisvaart werd verhinderd, en overeenkomstig gelegen gevallen toegepast. De wet van 15-1-1941 legaliseerde dit administratieve standpunt.

Een der neteligste problemen bij de uitkeeringsproblematiek van ziekenfondsen was steeds verbonden aan het begrip der zgn. „Aussteuerung”, het „uitgetrokken” zijn, volgens hetwelk de fondsprestatie, nl. ziekingeld enerzijds en verzorging (vrije geneeskundige behandeling, medicijnen en kleine geneesmiddelen) anderzijds, slechts tot ten hoogste 26 weken werd verstrekt. Het fondsreglement kon deze periode weliswaar tot een jaar verlengen, terwijl bij het, gelukkigerwijze, relatief zelden optreden van langdurige ziekten, de groote massa der ziektegevallen voldoende was verzorgd: maar indien in een enkel geval een dergelijke lange ziekteperiode optrad, trof het uitblijven van de verzorging na 26 of 52 weken den zieke des te harder, te meer daar het „uitgetrokken zijn” vroeger ook dan werd aangenomen, wanneer verschillende onder-

ling onafhankelijke ziekten behandeling verlangden, bij voorbeeld wanneer een organische zieke een verwonding opliep. Pogingen van de rechtspraak, door grootmoedige uitlegging, bijzonder onbillijke gevallen te voorkomen, konden niet geheel en al bevredigen. Hulp in den breedsten omvang werd echter gebracht door het besluit van den Rijksarbeidsminister betreffende verbeteringen in de wettelijke ziekteverzekering, van 20-5-1941, die met betrekking tot de ziekenverpleging voor verzekerden en familieleden het begrip der „Aussteuerung” buiten werking stelde. Een medische behandeling, medicamenten en de gebruikelijke geneesmiddelen krijgen de verzekerden nu zonder beperking in den tijd. Deze, ten dienste van den arbeidsinzet, bijzonder waardevolle verbetering der prestatie, kan natuurlijk bij het toekennen van ziekingeld en het verleenen van ziekenhuisverpleging niet eenvoudigweg worden overgenomen, daar de ziekenfondsen anders tot premieverhoging gedwongen zouden zijn. Voor deze prestaties moet dus principieel de termijn (wettelijk: 26 weken, reglementair: 26—52 weken) blijven bestaan. Als belangrijke vernieuwing is echter hierbij de machtiging voor de ziekenfondsen ingevoerd, om na dezen termijn ziekingeld en ziekenhuisverpleging te verleenen, wanneer, volgens rapport van den vertrouwensarts, de gegronde verwachting bestaat, dat de verzekerde in afzienbaren tijd weder aan het werk zal kunnen gaan. Ook hiermede dient de ziekenverzekering uitdrukkelijk de belangen van den arbeidsinzet. De ziekenverpleging der huisgenooten wordt verbeterd, doordat de tot nog toe bestaande wachttijd voor het ingaan van prestaties uit dien hoofde wegvallt en de tot nog toe bestaande tijdsgrenzen voor de verleening van medische behandeling (13, eventueel 26 weken) worden opgeheven, zoodat ook aan de gerechtigde familieleden medische behandeling onbeperkt wordt verleend. Het door het ziekenfonds bij te dragen aandeel in de kosten van medicamenten bij de familiebehandeling, wordt bij aanmeldingsplichtige besmettelijke ziekten van 80 % tot het volle bedrag verhoogd.

De ziekteverzekering van rentetrekkingen werd reeds boven, in de paragraaf over renteverzekering, vermeld; een overeenkomstige begunstiging is ook voor achterblijvenden van oorlogsslachtoffers getroffen. Op den, in de „Mutterschutzgesetz” van 17-5-1942 geschapen, breeden opbouw van de moederzorg kan hier slechts kort worden gewezen. De wet vergroot de prestaties wat betreft hulp bij bevallingen zeer belangrijk. De beteekenis hiervan gaat hiermee het eigenlijke gebied van de ziekenverzekering te boven en wijst den weg naar de bevolkings- en sociale politiek voor de toekomst.

Het voorafgaande overzicht kon slechts in zeer grove trekken de ontwikkeling nagaan, welke de Deutsche sociale verzekering in de laatste tien jaren heeft onderhouden. Het zal in elk geval duidelijk zijn geworden, dat de voortdurende bemoeiingen van wetgever en uitvoerende organisaties in staat geweest zijn om den arbeidenden mensch in Duitschland de best mogelijke bescherming tegen nood en zorgen, die voortvloeien uit ziekte, ongeval, invaliditeit of ouderdomsgebreken, te verschaffen. Daar de sociale verzekering geen museumstuk is, maar een levend, steeds groeiend geheel, moet men deze schets echter slechts als een voorloopige balans opvatten. Den kring van het Deutsche volk teboven gaande, heeft thans ook een belangrijk deel van de Europeesche arbeiders kennis gemaakt met de sociale instellingen in Duitschland. Overeenkomsten en verdragen tusschen het Deutsche Rijk en een groot aantal Europeesche Staten verzekerden den buitenlandschen arbeider bij zijn inzet in het Deutsche bedrijf de bescherming der Deutsche sociale verzekering; de verzorging van terugkeerenden en van de in het vaderland achtergebleven familieleden is veelal — ook in Nederland — in handen gelegd van Deutsche ziekenfondsen, die buiten de Rijksgrenzen werden opgericht.

Arbeidsplannen van een, vroeger niet vermoede, continentalen omvang, worden op deze wijze mede door de Duitse sociale verzekering mogelijk gemaakt.

Dr. BARESEL.

INGEZONDEN STUKKEN.

WETTIGE STAKING VAN DE REIS EN SCHEPEN DOOR DE EIGEN BEMANNING TOT ZINKEN GEBRACHT.

De heer J. M. Caviet Jrzn. schrijft ons:

In het nummer van Juli 1948 van „E.-S. B.” deelde de heer R. Sodenkamp Jr. één en ander mede van de arbitrale uitspraak inzake de „Antiochia” en stelde daarbij den Staat ten voorbeeld aan den particulieren assuradeur. Ik meen, dat de particuliere assuradeur een beter oordeel verdient.

Wat was toch het geval der „Antiochia”? Uit de mededeelingen van den heer Sodenkamp krijgt men onwillekeurig den indruk, dat het door hem behandelde proces zich afspeelde tusschen den goedereneigenaar en zijn assuradeur. De werkelijkheid was, dat het proces werd gevoerd door een particulieren assuradeur en den Staat. Die particuliere assuradeur had den goedereneigenaar binnen zes weken zijn schade vergoed, die particuliere assuradeur had geen bezwaren opgeworpen als zoude de reis veranderd of gestaakt zijn geweest. Die bezwaren maakte de Staat, toen deze door den particulieren assuradeur werd aangesproken hem het krachtens ré-assurantie verschuldigde te voldoen.

Het is naar mijn meening onjuist vergelijkingen te trekken tusschen verzekering door den Staat en verzekering door particulieren, maar indien men daartoe wil overgaan kan in het geval der „Antiochia” de vergelijking niet anders dan ten gunste van den particulieren assuradeur uitvallen. Immers, de particuliere assuradeur erkende aansprakelijkheid, terwijl de Staat die ontkende.

Voorts stemt het, om met den heer Sodenkamp te spreken, tot voldoening, dat een particuliere assuradeur en niet een verzekerde den Staat tot verandering van zienswijze heeft gebracht.

Doch ook buiten het geval der „Antiochia” oordeelt de heer Sodenkamp niet juist over den particulieren assuradeur en wel doordat hij er zich kennelijk geen reenschap van geeft, hoe de zgn. „vrije markt” was samengesteld, toen daar de verzekeringen werden gesloten, welke thans moeilijkheden geven. Deze markt werd voor een belangrijk deel gevormd door buitenlandsche maatschappijen, waarmede de Nederlandsche agent geen verbinding meer heeft. Kan van zoodanigen agent verwacht worden, dat hij schaden afdoet van de soort waarover de Staat procedeert? Is het niet verklaarbaar, dat de agent de uitspraak van den rechter afwacht? De agent stelt zich immers bloot aan verwijten van zijn maatschappij, indien hij schaden afdoet, welke later blijken niet verschuldigd te zijn geweest. In zekere mate geldt hetzelfde voor Nederlandsche maatschappijen, welke zich destijds op de „vrije markt” bewogen: zij hebben met vele harer herverzekeraars uit dien tijd geen verbinding meer.

De processen, welke de Staat voert, zijn dus oorzaak, dat de „vrije markt” van vóór 10 Mei 1940 in het afdoen van schaden „onvrij” is geworden. Ik rep slechts van processen, welke de Staat voert, want in bijna alle gevorderde processen stond de Staat als herverzekeraar achter de schermen.

Ik heb hierboven opgemerkt, dat het onjuist is het verzekeringsbedrijf van den Staat met dat van den particulier te vergelijken. Dit geldt zeer zeker ten aanzien van de voorschot- en renteregelingen, welke de Staat zijn verzekerden heeft aangeboden. De Staat is zich met de molestverzekering gaan bezighouden om ontwijking van het bedrijfsleven te voorkomen. Houdt

men dit voor oogen, dan is het verleenen van voorschotten en het toekennen van extra rente zeer begrijpelijk. Met „coulance” heeft dat echter niets van doen. Het particuliere bedrijf heeft nu eenmaal een ander doel dan het Staatsbedrijf. Beiden doet men onrecht, wanneer men hun gelijke eischen stelt.

Naschrift.

Het ingezonden stuk van den heer J. M. Caviet Jrzn. maakt mij bevreesd, dat men misschien, hoewel m.i. ten onrechte, uit mijn artikel meent te kunnen opmaken, dat ik wellicht een lans voor staatsbemoeiing op het gebied van de schadeverzekering heb willen breken. Dit is allerminst mijn bedoeling geweest en ik kan slechts verzekeren, dat ik het optreden van den Staat op dit gebied als een noodzakelijk kwaad beschouw, door den nood der tijden in het leven geroepen. Ik ben van oordeel, dat de bemoeiingen van den Staat bij de molestverzekering op goederentransporten slechts een aanvullend en tijdelijk karakter moeten dragen in tegenstelling tot de molestverzekeringen op de zgn. „stationnaire” objecten.

Bij het geval der „Antiochia” heeft zich inderdaad het verschijnsel voorgedaan, dat de particuliere assuradeur den Staat heeft aangesproken, nadat hij de verzekerde reeds schadeloos had gesteld. In dit geval kan ik mij dus volkomen aansluiten bij den lof, dien de heer Caviet meent dezen assuradeur te moeten toezwaaien.

In mijn artikel, dat een algemeene strekking heeft, heb ik mij echter onthouden van het noemen van verschillende op zich zelf staande gevallen. Het ware mij zeker mogelijk geweest om zaken te noemen, waarbij particuliere assuradeuren vlot betaald hebben.

Ik heb echter slechts terloops een algemeen oordeel gegeven over de verhouding staatsmolestverzekering — „vrije” markt, ofschoon over dit onderwerp ongetwijfeld nog meer te zeggen valt. Ik ben het volkomen met den heer Caviet eens, dat voor den Staat en den particulieren verzekerder niet dezelfde maatstaven kunnen worden aangelegd.

Het proces „Antiochia” werd door mij aangehaald uitsluitend ter illustratie van mijn betoog over de „staking van de reis”. Doel van de passages over de houding van den Staat was alleen om te laten uitkomen, dat nu eenmaal de Staat — tijdelijk en als noodhulp — is opgetreden als verzekerder, wij, m.i., in het algemeen over de manier van optreden niet ontevreden mogen zijn, al moet ik er direct aan toevoegen, dat er anderen zijn, die de houding van den Staat soms als te formeel kwalificeeren. Zooals ik in mijn artikel reeds heb doen uitkomen kan echter van den Staat moeilijk anders worden verwacht. Aanvankelijk bestond de vrees, ook bij ondergeteekende, dat het optreden van den Staat op dit gebied tot voor verzekerden minder prettige ervaringen zou leiden. In het algemeen is deze vrees echter niet bewaarheid. Dit wil natuurlijk niet zeggen, dat wij nu met alles tevreden zijn. Aan den anderen kant verlangen wij van den particulieren assuradeur ook geenszins, dat hij schaden afwikkelt, waarover door den Staat nog wordt geprocedeerd. Nog minder, indien het zaken betreft, die met 90 of 95% herverzekering bij den Staat zijn gesloten. Ook dat de „vrije” markt niet altijd hetzelfde standpunt als de Staat heeft ingenomen is nog daaraan toe. Ik heb in mijn artikel zelfs laten uitkomen, dat voor het standpunt, om niet tot het verleenen van een voorschot over te gaan, misschien wel iets valt te zeggen. Ik blijf het echter betreuren, dat zelfs op verzekeringen, die met herverzekering bij den Staat waren gesloten, assuradeuren de voorschotregeling niet hebben gevolgd en ook niet bereid zijn tot rente-vergoeding over te gaan. Hierdoor ontstond de vreemde figuur, dat een verzekerde slechts een voorschot kreeg van 90% van de 95%, herverzekerd bij den Staat, en niet van de volle 100%. Thans worden schaden door den Staat betaald, waarbij slechts rente

wordt vergoed over het aandeel van den Staat, doch niet over het aandeel van de particuliere assuradeuren.

Het is mij bekend, dat er assuradeuren zijn, die dezen gang van zaken evenzeer betreuren als ondergeteekende en persoonlijk op een ander standpunt stonden, ook wat de kwestie „wettige staking van de reis” betreft, en daarom individueel wel tot afwikkeling van dergelijke zaken zijn overgegaan.

Hierin ligt waarschijnlijk het verschil van opvatting tusschen den heer Caviet en mij, indien men in dit verband tenminste daarvan spreken kan. Ik had het in het belang van het schadeverzekeringsbedrijf geacht, indien de particuliere assuradeuren tenminste voor de verzekeringen met herverzekering bij den Staat de voorschotten rente-regeling hadden gevolgd. Het optreden van den Staat heeft inderdaad ten doel ontwrichting van het bedrijfsleven te voorkomen. Doch de particuliere verzekeringsmarkt heeft dit doel evenzeer. Ook zij heeft een belangrijke economische functie te vervullen en het is naar mijn meening in het belang van de „vrije” markt om dit den verzekerden, indien de gelegenheid zich daartoe voordoet, duidelijk te maken. Ongetwijfeld is daarvan ook een collectieve propaganda voor de verzekeringsidee het gevolg.

De vrees van den heer Caviet over mijn oordeel over den particulieren assuradeur is werkelijk ongegrond. Daarvoor bestaat ook geen reden. Ook het particuliere bedrijf heeft in het algemeen zijn taak naar behooren vervuld en ik meen zelfs te mogen zeggen, dat het Nederlandsche bedrijf in dit opzicht den toets der vergelijking met het buitenland best kan doorstaan.

Er is natuurlijk verschil in houding tusschen den Staat als verzekeraar en den particulieren assuradeur. Dat kan nu eenmaal niet anders. Wij hebben echter den indruk gekregen, dat het vooral aan het optreden van de Gemachtigden der Regeering is te danken, dat er van gemaakt is, wat mogelijk was; en dat de Regeering hen zelfs op enkele punten in staat stelde meer dan dat te doen, was vooral hetgeen, waarop ik de aandacht wilde vestigen. De kriebeligheid, die er ook bij mij wel eens is ontstaan over een bepaald formeel standpunt van den Staat (mijn eerste artikel over „Staking van de reis” was daarvan een gevolg¹⁾ heeft niet gemaakt, dat ik tot op heden over dit staatsoptreden — wederom als tijdelijke noodhulp — ontevreden ben. Aan het particuliere bedrijf wordt door dezen lof wel geen afbreuk gedaan en mijn waardeering voor dit bedrijf in het algemeen behoeft daarmede allerminst in strijd te zijn.

R. SODENKAMP Jr.

¹⁾ Zie mijn artikel: „Oorlogsmolestverzekering”, in „E.-S. B.” van 1 Oct. 1941.

ONTVANGEN BOEKEN EN BROCHURES.

BOEKEN.

Arbeidsovereenkomstenrecht, door Mr. W. C. L. van der Grinten. (Alphen aan den Rijn 1943; N. Samsom N.V.).

Conjunctuurpolitiek en budgetteering, door Dr. A. Mey. — *Bedrijfseconomische monographiën onder redactie van Dr. J. G. Stridiron*. (Leiden 1943; H. E. Stenfert Kroese).

Sociaal Geographische mededeelingen No. 3. Prof. L. van Vuuren en de sociale geographie in Nederland. (1943).

BROCHURES.

De oprichting eener vennootschap en de industriële eigendom (octrooi, merk en handelsnaam), door Mr. J. W. van der Zanden. Overdruk uit het „Weekblad voor privaatrecht, notarisambt en registratie”, jrg. 74, nrs. 3833/4. ('s-Gravenhage 1943).

Lijst van aanwinsten (Aug. en Sept. 1943). Economische Voorlichtingsdienst. ('s-Gravenhage 1943).

Verslag van den Pensioenraad over het jaar 1942. ('s-Gravenhage 1943; Algemeene Landsdrukkerij).

Tekstuitgave van nieuwe regelingen ten aanzien van het arbeidsrecht, bewerkt door Mr. P. A. G. Ubink. 1e suppl. (Alphen aan den Rijn 1943; N. Samsom N.V.).

Instituut voor sociaal onderzoek van het Nederlandsche volk. *Mededeelingen No. 5*. (Alphen aan den Rijn 1943; N. Samsom N.V.).

Beleggingen in koloniale waarden. Uitgave van de N.V. Kredietbank (Brussel 1943).

MAANDCIJFERS.

GECOMBINEERDE MAANDSTAAT VAN DE VIER NEDERLANDSCHE GROOTE BANKEN EN VAN HET NEDERLANDSCHE BEDRIJF DER NEDERLANDSCHE HANDEL-MAATSCHAPPIJ.

(In millioenen-guldens)	Nederl. Banken		Nederl. Banken en Ned. Handel-Mij.	
	31 Juli 1943	31 Aug. 1943	31 Juli 1943	31 Aug. 1943
Activa:				
Kas, kassiers en daggeldleeningen	167	183	206	210
Ned. schatkistpapier	994	913	1159	1065
	1161	1096	1365	1275
Ander overheidspapier	15	14	18	18
Wissels	2	1	7	7
Bankiers in binnen- en buitenland	67	66	90	89
Prolong. en voorsch. op effecten	32	62	47	79
	116	143	162	193
Debiteuren	134	128	169	165
Effecten en syndicaten	14	17	23	27
Deelnemingen (incl. voorschotten)	12	11	23	23
	160	156	215	215
Gebouwen	14	14	17	17
Diverse reken. (incl. overl. posten)	1	—	—	—
Belegde bestemmingsreserven	1	1	1	1
Effecten leendepôt	13	13	13	13
	1466	1423	1774	1714
Passiva:				
Crediteuren	1081	1012	1284	1217
Wissels	—	—	—	—
Deposito's op termijn	115	116	140	141
Kassiers en genom. daggeldleeningen	—	—	—	—
Diverse rekeningen	33	38	42	48
Bestemmingsreserven	1	1	1	1
Effecten leendepôt	13	13	13	13
	1223	1180	1480	1420
Aandeelenkapitaal	170	170	210	210
Reserve	73	73	84	84
	1466	1423	1774	1714

STATISTIEKEN.

DE NEDERLANDSCHE BANK.

(Voornaamste posten in duizenden-guldens)

Data	Munt, muntmateriaal en deviezen ¹⁾	Binnenl. wissels openmarktpapier, beleeningen, voorschotten a/h. Rijk en diverse rekeningen ¹⁾	Totaal activa	Totaal opsch. schulden
25 Oct. '43	3.824.359	142.913	4.040.910	3.929.918
18 „ '43	3.785.783	142.053	4.000.167	3.889.182
11 „ '43	3.745.167	142.252	3.959.832	3.848.859
4 „ '43	3.712.074	146.725	3.930.866	3.819.886
27 Sept. '43	3.711.143	143.174	3.926.529	3.816.272
20 „ '43	3.673.481	144.563	3.890.256	3.780.012
13 „ '43	3.632.046	149.054	3.854.326	3.744.096
6 Mei '43	3.673.481	248.256	1.475.306	1.424.016

Data	Bankbiljetten in omloop	Saldi in R/C	Bankassig-naties en diverse rekeningen	Saldo Rijk R/C (D/C)	Schalkist-papier rechtstr. ondergebracht
25 Oct. '43	3.155.800	774.086	42.132	C. 98.357	—
18 „ '43	3.133.652	755.470	43.141	C. 104.741	—
11 „ '43	3.118.488	730.345	42.105	C. 101.577	—
4 „ '43	3.098.836	721.025	42.084	C. 97.820	—
27 Sept. '43	3.040.983	775.258	41.325	C. 98.452	—
20 „ '43	3.006.961	773.027	41.305	C. 100.003	—
13 „ '43	2.977.580	766.483	41.302	C. 125.276	—
6 Mei '43	1.158.613	255.174	10.230	C. 22.962	—

¹⁾ Ingevolge de verordening 58/1943 (d.d. 26 Juni) zijn de posten „Correspondenten in het buitenland” en „Buitenlandsche betaalmiddelen (excl. pasmunt)”, voorheen begrepen in de „Diverse rekeningen”, vanaf 5 Juli opgenomen onder de buitenlandsche portefeuille in onzen staat samengevat als „deviezen”.